

РАДЯНСЬКА
ЖІНКА

9
1968

СМЕРІЧКИ

**Слова М. ЮРІЙЧУКА
Музика В. МИХАЙЛЮКА**

У вербах плакучих
Краса незрівнянна
Та сохне на кручах
Їх врода весняна.

ПРИСПІВ:

Гей, гей, коло річки,
Що в даль десь струмоче,
Є в наших смерічках
Щось ніжне й дівоче.
Гей-я, гой-я гой-я,
Гей-я, гой-я.
Є в наших смерічках
Щось ніжне й дівоче.
Краса смерекова
Не сохне, не в'яне,
Як осінь в дібрівни
Карпатські заглянє.

ПРИСПІВ.

Полощують їх грози
Із бурями злими,
Ще й люті морози
Ціпуються з ними.

ПРИСПІВ.

Їм юність дарують
Літа не з журбою,
Смереки хвилюють...
І пахнуть смолою.

ПРИСПІВ.

A handwritten musical score for a vocal piece titled "Гайдамаки" by Mykola Lysenko. The score consists of two systems of music. The first system starts with a tempo marking "Темп вальса. З залпом." and includes lyrics in Russian and Ukrainian. The lyrics include "у бер- вах пла- ку-чих кра- са не-зрів-ни-на, та сох- не на кру- чах та", followed by a section labeled "приспів" with lyrics "вро- да вес-ни-на. Гей," and concluding with "гей, ко- ло річ- ки, що вдало десь стру- моче, в на- ших смє-річ- ках щось ніж- не й ді- во-че." The second system continues with lyrics "гей- я, гой- я, гой- а- гей в- гой- я. // во- че." and concludes with a section labeled "Дал закінченням" and "во- че. гой- я, гей- я, гой- я." The score uses various dynamics like *mf*, *mp*, *f*, and *p*, and includes performance instructions like "з залпом." and "приспів".

У квітні 1970 року Комуністична партія, радянський народ, трудящі всіх країн світу відзначатимуть 100-річчя з дня народження Володимира Ілліча Леніна.

З ім'ям Леніна нерозривно зв'язана вся сучасна історія. Ленін—геніальний продовжуваць революційного вчення Маркса і Енгельса, засновник Комуністичної партії Радянського Союзу, вождь найвидатнішої соціальної революції і будівник першої в світі соціалістичної держави. Ленінські ідеї справили і продовжують справляти найглибший вплив на весь хід світового розвитку...

Будемо й далі працювати і жити по-ленінському, створюючи прекрасний пам'ятник Володимиру Іллічу—будову комунізму, велике і гідне втілення його безсмертних ідей. Ще тісніше згуртуємо наші ряди! Більше наполегливості і самовідданості, дисципліни і організованості! Більше творчої ініціативи на всіх ділянках комуністичного будівництва! Вище революційний марксистсько-ленінський прапор боротьби за комунізм!

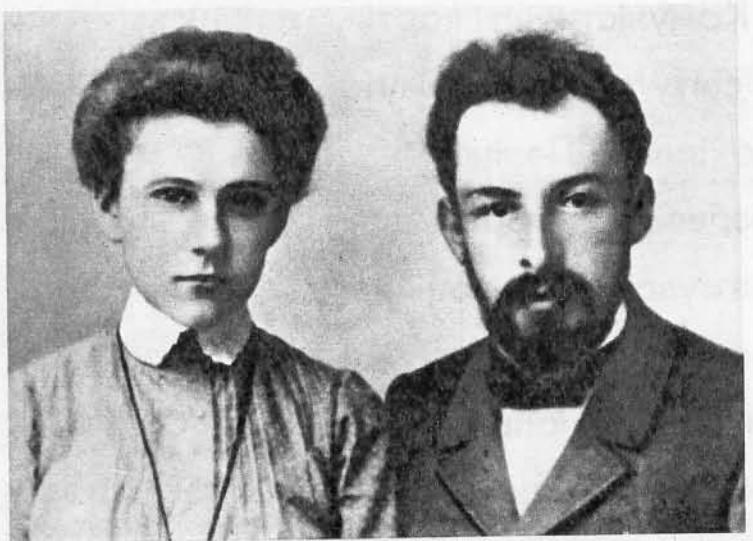
З Постанови Центрального Комітету КПРС «Про підготовку до 100-річчя з дня народження Володимира Ілліча Леніна».

ПРОЛЕТАРИ ВСІХ КРАЇН, єДНАЙТЕСЯ!

**РАДЯНСЬКА
ЖІНКА**

№ 9 (273) громадсько-політичний і літературно-художній.
ВЕРЕСЕНЬ журнал. Рік видання 23-й.
1 9 6 8 ВИДАВНИЦТВО «РАДЯНСЬКА УКРАЇНА»

ВОНА З СІМ'Ї УЛЬЯНОВИХ

«Від усіх пояснень з приводу моїх знайомств я відмовляюсь. Пояснити хто зображені на фотографічних картиках, які належать мені... я не хочу. Від показань по змісту двох листів, адресованих мені, відмовляся...»

Ці рядки записані в протоколі слідства київської Лук'янівської тюрми в січні 1904 року. Так відповідала тюремщикам підслідча Антоніна Іванівна Нещеретова-Ульянова — активна учасниця українського революційного підпілля, стійка і мужня революціонерка, дружина Дмитра Ілліча Ульянова — молодшого брата В. І. Леніна.

Народилася вона 21 січня 1882 року в сім'ї дрібного чиновника, колезького реєстратора Івана Антоновича Нещеретова. Лише шість років було дівчинці, коли вона залишилась круглою сиротою. Виховувалась у свого дядька — Аркадія Антоновича Нещеретова і його дружини Прасковії Митрофанівни.

У 1899 році Антоніна закінчила Чернігівське єпархіальне училище, а в березні 1902 року — фельдшерські курси при Київській Кирилівській лікарні. Роки навчання в Києві прилучили її до революційного руху. В місті діяло багато студентських гуртків. Студенти, революційно настроєна молодь читали нелегальну літературу, виголосували схвилювані промови. Серед них була й Антоніна Нещеретова. У травні 1902 року Антоніна Іванівна закінчила навчання й прибула на роботу в земську грязелікарню на Хаджібейському лимані під Одесою. Тут вона й зустрілася з Дмитром Іллічем Ульяновим, який працював помічником завідувачого лікарні.

— Я познайомилась з Дмитром Іллічем, — загадує Антоніна Іванівна, — у 1902 році, незадовго після того, як він закінчив медичний факультет Юр'ївського університету. Запам'яталася мені його тодішня зовнішність: вище середнього на зріст темний шатен з розумними карими очима. Коли я згодом побачила Марію Олександровну, то легко помітила, що Дмитро Ілліч дуже схожий на матір... У всій його зовнішності було багато юнацького. Він мав живий темперамент, відкритий характер, швидко й легко сходився з людьми. Його чиста, красива мова мильувала слух. Хворі, котрих йому доводилося лікувати, ставилися до нього з великом довір'ям — вони буквально були ним зачаровані.

Дмитро Ілліч був визначним спеціалістом, товариші глибоко поважали і цінували його за знання, людяність, любов до простого народу. В лікарні

він створив міцну групу революційно настроєних лікарів, які займалися пропагандистською роботою, виданням і поширенням нелегальної літератури серед робітників і селян.

Активним членом цієї групи, вірною помічницею Дмитра Ілліча й стала Антоніна Іванівна Нещеретова.

Та за революціонерами пильно стежила Одеська охранка 26 серпня 1902 року Д. І. Ульянов та А. І. Нещеретова були заарештовані й ув'язнені до Одеської тюрми.

Спільність долі, постійна небезпека ще більше здружили молодих людей. І відразу ж після виходу з тюрми Дмитро Ілліч і Антоніна Іванівна одружились. Скромне весілля відсвяткували у родичів Антоніни Іванівни в Чапліно Катеринославської губернії, де її дядько Аркадій Антонович був начальником паровозного депо. Пізніше єюди неодноразово приїздив Дмитро Ілліч, а на початку серпня 1909 року тут побували Марія Олександровна та Анна Іллінічна. Сюди, на станцію Чапліно, Володимир Ілліч надіслав своїм рідним листа з Франції.

У роки напруженості боротьби проти розколінницьких дій меншовиків, які після II з'їзду РСДРП розгорнули шалену фракційну діяльність, В. І. Ленін направляє своїх рідних до Києва, що на той час став загальноросійським партійним центром, місцем діяльності російської частини ЦК РСДРП.

Сім'я Ульянових прибула до Києва восени 1903 року. Спочатку приїхав Дмитро Ілліч з Антоніною Іванівною, а потім Марія Іллінічна, Анна Іллінічна і Марія Олександровна.

Відразу після приїзду Дмитро Ілліч з дружиною зупинилися у родичів на Фундуклеївській, № 80 (тепер вулиця Леніна), а потім оселилися на Пушкінській, 32. Займали на другому поверсі маленьку кімнату, що була спальнею, юальню і робочим кабінетом Дмитра Ілліча. Проте ця квартира була зручною для революційної роботи, бо знаходилася поблизу підпільних явок.

Маті й сестри В. І. Леніна жили недалеко, по вул. Лабораторній, № 12.

Приїзд до Києва сім'ї Ульянових насторожив місцеву охранку. Вдень і вночі біля їх квартири вештались філери, якісь підозрілі особи. Революційну роботу ленінської сім'ї доводилось провадити в дуже важких умовах.

Занепокоєна розмахом революційного руху в Києві, царська охранка почала масові арешти. В ніч на 2 січня 1904 року була заарештована велика група підпільників.

Обшук на квартирі Д. І. Ульянова тривав дві години. І хоч явних доказів про революційну діяльність не було, А. І. Нещеретову, як небезпечну революціонерку, кинули за грата Лук'янівської в'язниці. Слідство обвинувачувало Ульянових та А. І. Нещеретову в принадлежності до ЦК більшовицької партії.

Перебування у в'язниці підривало здоров'я Антоніни Іванівни. Її становище було настільки тяжким, що навіть тюремний лікар змушені був зробити висновок про необхідність лікування на волі. Тільки після тривалих клопотань А. І. Нещеретову 2 жовтня 1904 року було звільнено під заставу 500 карбованців і передано під суворий нагляд поліції. На деякий час вона виїхала до рідних у Чапліно підлікуватися. А потім знову включилася до повсякденної напруженості революційної роботи.

Після революції Антоніна Іванівна працювала на статистичній роботі у Феодосії, Сімферополі, Москві. З 1902 року вона пенсіонерка республіканського значення, живе у Москві. Антоніна Іванівна надзвичайно скромна людина. Вважає, що не зробила нічого особливого, просто вела непомітну, потрібну роботу. Але без такої компіткої, наполегливої діяльності, яку провадила її, щогодини численна армія рядових революціонерів, наша партія не змогла б перемогти.

О. ПІСКОРСЬКИЙ,
науковий працівник Київського філіалу
Центрального музею В. І. Леніна.

ЛІСТ

3

В'ЄТНАМУ

ГЕРОЇЧНИЙ В'ЄТНАМСЬКИЙ НАРОД. НАВПІЛ ПОДІЛЕНА ВІЙНОЮ КРАЇНА. ВЖЕ ПОНД ДЕСЯТЬ РОКІВ НЕ ЗБИРАЮТЬСЯ ГУРТОМ БАГАТО СІМЕЙ, В РОЗЛУЦІ ЖИВУТЬ РІДНІ, ДРУЗІ, КОХАНІ. ЄДИНА МОЖЛИВІСТЬ СПІЛКУВАННЯ — ЦЕ ЛИСТИ. З ВЕЛИЧЕЗНИМИ ТРУДНОЩАМИ ДІСТАЮТЬСЯ ВОНИ ДО АДРЕСАТИВ, ІНКОЛИ НАВІТЬ ПЕРЕСІКАЮЧИ КОРДОНИ ІНШИХ КРАЇН.

У ХАНОЇ ВИДАНО ОКРЕМОЮ ЗБІРКОЮ КНИГУ «ЛИСТИ З ПІВДНЯ». У НІЙ КІЛЬКА ДЕСЯТКІВ ЛИСТІВ, ЩО НАДІЙШЛИ З ПІВДЕННОГО В'ЄТНАМУ. ОСЬ ОДИН З НІХ.

ДОБРИЙ ДЕНЬ, БРАТИКУ КУАНГІ

За день до подій, про яку буде йти мова, я приїхала до бабусі Шау. Чи знаєш ти її? Кажуть, раніше вона жила в районі нового базару. Коли помер її чоловік, а сина вбили, бабуся з молодою дочкою, захопивши з поруйнованого бомбардуванням дому залишки бідняцького скарбу, переїхала сюди, на околицю, до горла річки Х. Доночка її зараз працює у місцевому пологовому будинку.

Увечері, коли на небі уже загорялися зорі, ми сиділи з нею і тихо розмовляли. Бабуся теж була у кімнаті. Вона дивилася крізь розчинені двері на стіжок соломи, що вимальовувався на колючому від стерні полі. Не звертаючись безпосередньо ні до доночки, чи там до мене, скрушуно промовила:

— Цього стіжка сяк-так стало б до відливу. Але турботно. Наскочать сайгонці з американцями і все спалять до билинки.

Біля стіжка лежав хмиз. Він ще не висох. Ми продовжували розмовляти. Бабуся Шау попросила мене лягти спати, а сама вийшла прибрати від стіжка дрова. Я пішла слідом, аби допомогти їй.

Бабуся обсмикувала стіжок, складала соломинку до соломинки і обайливо підпидала жмутки знову у стіжок. Потім набрала в оберемок дровець.

На ранок стало відомо, що дозорці помітили велике вороже з'єднання. Місцевий загін самооборони при повному боєвому спорядженні зайняв місце у давно викопаних окопах.

Бабуся, поспішаючи, погнала биків у чагарник, щоб їх сховати. Коли вона повернулась, сонце вже випливло з-за верхівок дерев. Я прибрала в кімнаті. Бабуся взялася варити рис. Вона весь час поцирала у вікно. І раптом бачу — бабусине лице зблідло. Я теж кинулась до вікна: з лісу, що при березі, вивалилася велика група ворожих солдат. Пізніше я дізналася, що їх було не менше восьмисот. Вороги, нічого не підозрюючи, спокійно, у весь зріст, немов на прогулянці, наблизились до наших окопів.

У каструльці сичало вариво, але нам було не до нього. Все більше і більше підходили ворожі солдати. З окопів послуни кулеметні черги, донісся дружний залп гвинтівок. Загін самооборони підхопився, і, не даючи опам'ятатися противнику, кинувся вслід. Видно було, як падали все нові й нові ворожі солдати.

Вороги оговтались лише тоді, коли дісталися до берега і зникли за ним. Тепер непереливки стало нашому загонові, бо йому довелось залягти на зовсім голому

полі. А тут ще літаки. Іх троє виринуло з-за лісу. Вони з диким ревом волочили за собою чорні зловісні тіні, майнули і зникли.

Здавалося, що вони не зорієнтувалися і вже не прилетять. Але знову прилетіли. І, весь час звужуючи кола, наближалися до цілі. От ужас градом зверху сипонули кули.

Брови у бабусі зійшлися в одну рівну смугу, на її обличчі прорізались глибокі зморшки. Вона про щось гарячково думала.

Раптом бабуся Шау вихопила з вогню палаючі тріски і кинулася з ними до стіжка. Рвучко висмикнула жмут соломи, яку вчора так обайливо запихала у стіжок, і підпалила. Коли він трохи розгорівся, притоптала ногою. Від жмута змівся димок. Я мовчи дивилася на бабусю і ніяк не могла зрозуміти, для чого вона все це робить.

Бабуся покинула недогорілій жмут, спихнула з стіжка верхівку і підпалила її. Зверху поклала сиріх дровець. Заклубочившися, зметнувся вгору шлейф густого диму. Він розповізався хмарою, тьмянів сонце.

Бабуся не вгавала:

— Люди, — кричала вона, — людоњки! Всі виходьте сюди. Швидше паліть свою солому.

Біля стіжків юрмілися жінки і діти. Кохен тримав у руках палаючі факел. Горіла солома, горіла стерня, палахкотіла суха трава. Дим щільним покривалом відмежовував землю від неба. Розлучені льотчики кинули свої виочі машини туди, де на їх думку були ті, хто влаштував імпровізовану димову заїзду. Крізь людський гамір донісся бабусин голос.

— Людоњки, — владно кричала вона, — не скупчується. Розбігайтесь тепер в укриття.

Ми повернулись додому. Рис в каструлі розкипів, але тепер не до нього було. Я з бабусею пішла вибирувати залишки соломи і дров. Соломи, певне, станове лише на кілька тижнів. Дрова ж згоріли майже всі. Дивлячись на задумливе бабусине обличчя, я розуміла, що її тепер гнітить. Згодом вона почала радитися зі мною, що робити з биками: продати їх чи віддати до нового врожаю в сусідні села тим людям, що зберегли корми.

Дорогий братику, я глибоко співчуваю бабусі і захоплююсь нею. Бачиш, наші люди, звичайно, дуже економні — їх дорога кожна стеблина соломи, кожна гілочка. Але якщо треба для боротьби з ворогом — не пошкодують нічого.

Твоя сестра Нам.

Чародійну силу має білошиферна хатина на околиці селища — дуже гостей до себе приваблює. Хто б не в'їздив у Марківку, а так чи інакше запримітив цю господу, бо вона ж он яка світленька, акуратненька! А дехто — хіба рідко так буває — ще й заверне до двору:

— Хазяєчко, а скажіть-но, як краще до центру пройти...

— Отак прямо й простуйте... — членкою вклониться низенька, худорлява господина і далі продовжити: — Асфальтова стрічка доведе вас до скверика, за ним верболіз і луки — отут і повертайтесь ліворуч. Минете стадіон, потім став, а як вздрієте двоповерхову школу, обсаджену молодим парком, ото вважайте, ви вже в центрі...

Здається, що вона навіть рада похвалитися перед незнайомцем своїм селищем — сучасним, оновленим.

Охоче показавши дорогу, жінка влітку ще й кухлик джерельної водиці за-пропонує, а взимку обігрітися запросить. У світлиці познайомить з своєю сестрою і зятем та двома білоголовими хлоп'ятами-племінниками.

І довго ще пам'ятатиме той, хто побував у Марківці, охайній сільській будиночок та його привітну господиню. Можливо, що й мета приїзду сюди з часом забудеться, а зустріч з гостинною марківчанкою приємно лоскотатиме згадку: «Дуже ширя жінка», — скаже така людина, — щасті йі у житті!».

І далеко не кожен з цих зажеждих знاتиме, що на околиці Марківки він зустрівся з самою...

А втім, і група луганських художників, яка одного разу відвідала цей населений пункт, спочатку теж гадки не мала, хто й першим зустрівся в Марківці. Лише відзначили про себе, що жінка ця дуже вівліва і гостинна. Охоче порадила вона, де можна знайти кращі для замальовок місця: «Це отам, в центрі селища, де розлогі верби та густі трави», — говорила. — А тут у нас тільки ферма і степ!».

ВІВЦІ МОЇ, ВІВЦІ...

І все ж один з групи залишився зі своєю палітою саме на околиці, на кошарі. Якраз тут, виявилося, працює і сана привітна господиня.

— Ось вони, мої ярочки-вихованочки, — показувала жінка художниківі отару. — Півтисячі голів...

— І що ж ви біля них робите? — запитував гість.

— Звісно що — доглядаю.

— Ви чабан?

— Авжеж.

— Це для мене незвично.

— Чому?

— Тому, мабуть, що мені весь час доводилося зустрічатися з чабанами-човниками. Гадав, що жінка не впорається.

— Як бачите, справляюся, — сміється співрозмовниця. — Вже п'ятнадцятий рік. І помічниці у мене жінки — Варвара Архіпівна Косенко та Ганна Кузьмівна Гречко.

...Багато цікавого відкрив для себе художник у марківському колгоспі імені Котовського. І понад усе те, що його нова знайома Марія Трохимівна Коротун напрочуд працелюбна, шанована на селі людина.

Любити вона йти рано, простуючи до своїх «зірочок» — так часто називає Марія Трохимівна артильних ярочок. По дорозі вже снують колгоспні автомашини. Від булочної смачно пахне свіжим теплим хлібом. Цей аромат достатку викликає у Марії Трохимівні вдоволену посмішку. Стрінні шанобливо вклоняються їй.

— Поспішаєш, Трохимівно? — гукає один з них.

— З лежі — нема одежі, — відповідає Марія.

— І те правда, — погоджуються з нею. — Здівна кажуть: хто рано підводиться, за тим і діло водиться...

— А у нашої Марії Трохимівні славні діла, — розповідали художниківі марківчани. Про її здобутки знають не тільки в нашій артілі...

У ювілейному році такого настригу вовни, як в отарі Коротун, не досягнув ніхто в Марківському районі, що на Луганщині. — По чотири кілограми на вівцию.

Розмовляючи потім з самою Марією Трохимівною про виробничі справи, художник дізнався, що у членів жіночої чабанської бригади високі і діла, і задуми. На третій рік п'ятирічки вони зобов'язалися настригти на кожну голову не менш як по шість кілограмів руна.

— Всі умови для цього тепер є, — вдоволено говорить Марія Трохимівна. — Ферма електрифікована, в приміщення підведена вода. І тут же з усмішкою згадує, як років десять-дванадцять тому вона раділа звичайнісінькому вітродвигуну на подвір'ї віцеферми.

— З кожним роком наша праця полегшується, стає культурнішою, — веде далі Марія Трохимівна. — Ось чому нам, жінкам, посильні навіть обов'язки чабана...

Ні, не шкодував художник, що свою творчу командировку провів не серед пиших верболозів, які в центрі Марківки, а на скупій щодо зовнішності краси околиці селища. Кожний новий день був якимось відкриттям для нього. Відкриттям у характері простої сільської трудівниці, в її славній трудовій біографії.

Ніколи не забудуть односельці того зимового дня. Ранок видався світ-

НЕСКОРЕНА ГАЛИЧАНКА

Того лютневого вечора 1932 року в Нижньому Синьовидному стались події, які сквилювали потім все Прикарпаття. У хаті селянини Устима Шкалубіни відбулася нарада Стрийського окружного Комуністичної партії Західної України. Серед підпільників була й Ганна Шкалубіна.

* * *

Вона оповідає нам уже понад годину. Її розповідь часто переривають сльози, яких Ганна Григорівна й не помічає:

— Я кажу: «Хлопці, що мене непоноїть. Хай хтось вийде подивиться». Але один говорить: «Нічого не бійтесь». А то був провонатор. Раптом постукали...

На її обличчі — зморшки-борозенки, сліди трудних літ, а в очах — вогники, і вся вона у споминах про той страшний лютневий вечір.

Все настирливіше термосили двері. А за вікном хтось вигукав по-польськи:

— Ви оточені, відчиняйте!

Секунди ставали годинами, яким, здавалось, не буде кінця. Що придумати? Двері від ударів ось-ось впадуть. Вона очима прощалася з Іванівим, Цінком, Кепічем, Павельцем... Бож як їм врятуватися — поліція навколо... А з нею, може, і смерть.

— Ніхто не йшов відчиняти. Я пішла, — обличчя Ганни Григорівни і тепер вкрайється тінню настороженості.

Вдерлисі поліції. Першим — комендант поліції Верхнього Синьовидного Кульський. Павельця зчепився з ним біля стіни. Постріл. Один, другий... Павельця поранено. А де ж Устим?

З усією ненависттю накинулась і вона на поліцая — била, товкала їх. Постріл — ніби сотня голок вгризлась у її праві руку. Не витримала, впала, провалилась у безвіть. До пам'яті привів її Устим.

— Він взяв дитину, заніс до сусідів. Мені забинтував руку, поклав на ліжко і зник. Но вже дві машини польської поліції приїхали.

Кілька місяців відлежала в лікарні. Рука загоїлась, але склачилась на весі вік. А Устиму вдалось сховатися. Та ненадовго. За тридцять злотих продав його провонатор. Не врятувався і секретар Стрийського окружного КПЗУ Павельць. Його наздогнала ще одна поліцейська куля. Цього разу смертельна.

— Вперед, товариш! — востаннє кринув він і впав на сніг.

Незабаром по руках людей стала ходити листівка. В ній повідомлялось про мужню сутінку Ганни Шкалубіни з поліцією, а далі розповідалось про тяжку жіночу долю: «Безвідідна криза, масове безробіття обтяжили ваше життя. Немає днія, аби деякілька жінок не вчиняли самогубство, бессилі більше терпіти отак, дивитися на муки своїх дітей...». Листівка занічувалася закликом до борні: «Прикладом мужньої боротьби є Шкалубінова, жінка з Синьовидного, коло Стрия, яка першою

лим, і Марія Трохимівна вирішила гнати отару в степ — там вівці і прогуляються, і, можливо, торішніми залишками поласують. Вже далеченько від села відійшов гурт, як раптом навколо потемніло. Знялася хуртовина. Марія Трохимівна, кутаючись у тілогрійку, сподівалася, що занепогодило ненадовго. Вітер, набираючи сили, переростав у буран. Його дужі пориви погнали овець в глиб степу. Зупинити наполоханих тварин було неможливо. Покинути їх і повернутися в село? Таку думку Марія Трохимівна відразу ж відкинула. Хто знає, куди може отак ось забрести отара. Шукай тоді вітра в полі. Ось тільки б зупинити їх — і все буде гарәзд. В селі, безумовно, вже вдарили на сполох. Їх розшукають...

Минав час, а підмоги все не було. Вівці під захистом лісомуги трохи втихомірились. Та дошкаувя мороз. Вся одежа взлялася крижаною кіркою. А тут ще одна вівця окотилася. І Марія Трохимівна взяла ягнятко під полу тілогрійки. Негода лютувала.

Аж під вечір відшукали чабана з отарою.

...Сьогодні вона клопочеться біля ягняток. Період такий — окоти. І до стрижки треба готовуватися. А потім... Та хіба всі чабанські турботи перелічиш?

Спостерігав усе це марківський гість, відкладав у куточках своєї пам'яті, робив замальовки. Поступово виникав задум нового твору.

А невдовзі в Луганському художньому музеї імені Артема з'явилася картина художника В. М. Колосова. Відвідувачі подовгу стоять і вдивляються: неоглядний стіл, а на ньому, мов тізорі, ярочки. На передньому плані проста зовні і велична своїм внутрішнім змістом жінка...

Так, це вона — привітна господина будинку, що на околиці селища Марківка, Герой Соціалістичної Праці Марія Трохимівна Коротун.

I. КОСЕНКО.

Луганська область.

Герой Соціалістичної Праці Марія Коротун. Репродукція з картини художника В. КОЛОСОВА.

кинулась на поліцаїв, коли ті хотіли заарештувати членів зібрання, що відбулось на її квартирі... Робітниці Львова! Ми мусимо у стократ посилити свою боротьбу, бо кривавий уряд готов війну проти Радянського Союзу — єдиної в світі держави робітників і селянів!».

— Нашу волю мусимо здобути жертвами, жертвами багатьох долей, — казав своїй Ганні Устим. І його пристрасна мова допомагала їй на розпутях життя. У квітні тридцять сьомого року Устима знову заарештували, а потім... Правицею вона замахує в такт розповіді. Відчувається, що спомини ятрять її старі болі.

— Мене знайшли аж у Відні. Обшукали все, що було, геть усе. Тягали по допитах. Слідчий говорив, кепкуючи: «Ото, дітя невинне, воно нічого не знає!». Я відповідала: «Так, Жінка що знає? Коюбо в неї та пранік — ото і вся її зброя!». І воно нічого від мене не дізналися. Підходили з усіх боків. Отак навколо сиділи — і один звідси, другий звідти, третій з того кутка кидали слова, щоб збити мене з пантелеїну. Але я віршила: не буду обvizиватися ані одним словом.

Правда, вона таки обvizивалася. Про це ретельно доповідав начальникові стрійської тюрми потрійсь з дозорцем: «Повідомляю панові начальнику, що дна 17 січня 1938 року в'язень під слідством Шкалубіна Ганну протестувала, тобто не прийняла обіду і вечери, не пішла на прогулянку, цим самим солідаризуючись з в'язнями-комуністами...». Серед матеріалів — документ про покарання Ганни Григорівни. На чотирьох тижнях позбавлено її зв'язків з навколишнім світом, заборонено приймати для неї посилки і листи.

Самотністю, тугою за рідними хотіли її здолати. Але вона не здалася. В архіві зберігся лист, якого не передали тоді Ганні Григорівні. В ньому — Ніжна і розважлива мова Устима. Майже через три десятки літ судилося її прочитати того листа, написаного також у тюрмі:

«...Люба моя жінко, я тобі вже не раз казав — не будь тана журлівна, бо журба і так тобі нічого не поможет, а тим більше у в'язниці. Журба впливає на здоров'я і не приносить жодної користі. Тому журитися не треба. Хоч і дуже відчуваю твою ситуацію. Тепер, перед розправою, різні думки рояться в голові; що то буде? Але це все пусте. Головне, не журитися,

міцно триматися на дусі і не піддаватися біді. Цілу тебе, моє голубко, і здоровлю. З пролетарським привітом...».

— Терпів тюремні катування у тридцять восьмому, коли писав цього листа, — скрушно хитає головою Ганна. — Ну, я ніхто мене звільнити. Пішла відвідати чоловіка в тюрмі. Не допустили, сказали, що я негідна цього, бо оскаржена за те ж саме, що й він. На другий день я прийшла з сестрою і з дочкою. Він мені нічого не говорив, лише обdivлявся малу. А я не знала, чи планати, чи...

* * *

Вона плаче. Плаче і Марія, якій десятилітньою довелось залишитися без матері, без батька — обе ж були у тюрмі. Скільки натерпілась і вона, і малий Михайлік...

* * *

Страдницькими, тернистими були дороги нашого краю до визволення. Скільки людських поривань, талантів і самих людей згоріло у вогні боротьби, щоб сьогоднішній день квітував утіхою, радістю, щастям. Весняним, на диво весняним видається золотий вересень тридцять дев'ятого року, гучно озвавшись зі Львова голосом визволення. Сюди, в театр опери та балету, в ті урочисті дні з усіх кінців нашого краю поз'їжджають селяни, робітники-депутати Народних Зборів. Більшість з них прийшли в той зал просто з тюремних камер, з роз'ятреними ранами, передчасно посивіл, сновані недугами. Так і чути було, як товариші розпитували один одного, де востаннє довелось відсиджувати.

Одному з авторів цих рядків випало велике щастя бути на тому великому вічі. У почесній президії сидів і Устим Шкальбін. Виразно вчувається його негучний голос, його проникливий виступ про мрії селянської бідоти — про конфіскацію поміщицьких земель. Ті сподівання нині справдилися. А в цих звершеннях — пориви, самопожертва і горіння тисяч таких, як Ганна і Устим Шкальбіни.

КАТЕРИНА ПІЛЬО.
ВОЛОДИМИР ШАЛАЙСЬКИЙ.

ПЛЕМ'Я КРИЛАТИХ

Комсомолу-50

Комсомоле! Ми приходимо до тебе в чотирнадцять літ, щоб зостатись під твоїми знаменами назавжди, щоб зберегти тебе у серці. А в скільки приходили вони, наші ровесники, у грізному вісімнадцятому? Були вони молодшими і старшими, і зовсім-зовсім юними. І не роками міряли своє життя, відданістю революції, служженню...

Ти пам'ятаєш, друже? «Райком зачинено. Всі пішли на фронт». Я знаю, ти ніколи не забудеш цих слів, виведених на забитих фанеркою вікнах, на дверях, на листках цукного паперу. Писали їх руки, звиклі тримати гвинтівку, штик, а не перо.

Зима! На фронт, на фронт!.. А на пероні люди...
Біля вагонів ми співаєм «Чумака»...

Отак і прощались вони з юністю, наші ровесники, комсомольці вісімнадцятого й двадцятого років: ходили в люті атаки на Юденіча й Колчака, штурмували Перекоп.

Батьківщина була в небезпеці. У травні 1920 року в Харкові зібралися II Всеукраїнський з'їзд комсомолу. Своїх синів і дочок — посланців молоді, чекали вдома матері, друзі й товариши по Спілці, наречені й кохані. А вони, делегати, прямо із залу засідань — на фронт. І носились тачанки, сіючи страх серед ворогів, і строчили кулемети, і хтось падав з простреленим серцем і комсомольським квитком...

Та воскресли герої, щоб вічно жити в наших ділах і наших піснях. Жити сьогодні, завтра, потім...

Ми заздримо їм — Миколі Острівському, Аркадію Гайдару, тисячам схожих на них. Ми гордимося ними, з них «робимо життя».

А ще б ми хотіли бути схожими на Зою Космодем'янську і Олега Кошового, Улю Громову і Лялю Убийовік. У них ми вчимося священної ненависті до фашизму і незгасної любові до свого народу. У них, і у своїх батьків...

У дні торжеств, вроčисті й піднесені, одягають вони свої бойові ордени. І враз молодіють. Пригадують важкі воєнні дороги: як форсували Дніпро, як зустрічали їх, визволителів, Прага і Будапешт, як у сорок п'ятому їм, солдатам, салютував повержений Берлін. І в такі хвилини нам особливо хочеться бути схожими і на них.

Святкує комсомолія свій день народження: згадує минуле, думає про майбутнє. За ці п'ятдесят літ руки наші привчились до всього — тримати кельмю, натискати на чепіги плуга, водити трактор і самохідний комбайн, піднімати в небо реактивні літаки, будувати космодроми, вести до зірок космічні кораблі. В сорок п'ятому юність поставила свій підпис за мир на стінах Рейхстагу в Берліні, потім від-

будовувала Донбас і Дніпрогес, збирала перший цілинний урожай.

А справ у нас все одно не меншає. Братьськ і Тайшет, Роздол і Калуш — то наші неспокійні сни, наші тривоги, наші дороги. Вони трішечки інші, як у наших батьків. Але це ті ж самі дороги — їхні і наші, наші і їхні...

Ось подивіться на цю милу дівчину. Це Наталя Туркот. Комсомолка. Закінчила середню школу, мріє про інститут, а поки що працює в колгоспі «Здобуток Жовтня», що на Черкащині. Буде. Наталина артіль знаменита на всю Україну. Нещодавно колгосп нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора. Є в тій високій урядовій відзнакі заслуга ветеранів — перших комсомольців села і її, Наталини.

Чудовий настрій у Орисі Никифорчин — доярки з колгоспу імені Марка Черемшини Івано-Франківської області.

На фото — Марія Міненко. Ні, ти подобаються не лише квіти. Це в години дозвілля можна отак посидіти серед них, придивляючись до гри кольорів, барв, радіючи життю... У Марії є справа, яку вона вибрала на все життя. Закінчila дівчина Львівський університет, працює нині в інституті кібернетики Академії наук УРСР, у відділі програмування. І коли б спітали Марію, що вабить у житті над усе, певне сказала б — світ формул, обчислень, думок...

Познайомтесь ще з однією представницею племені юних: Людмила Сухарникова. Автобіографія її поки що вміщується на половині аркуша з учнівського зошита. Звичайно ж, події у житті були — великі й малі, і радощів було багато... Але, пишучи автобіографію, Людмила ніяк не може обмінити найбільшу — в комсомол вступила тоді то... Кілька років тому прийшла на Запорізький завод напівпровідникових пристрій. Нині працює в цеховій лабораторії оператором. Працює натхненно, з радістю, мас хороших друзів.

Отак і живе комсомолія, будує, вирощує квіти і проникає в глибини науки, збирає врожай, мріє про нові світи, кохає. І в усьому, завжди залишається непохитною в своїх перевонаннях, вірною заповітам Ілліча.

ЕДІ ОГНЕЦВЕТ

КОЖНОЮ ПІСНЕЮ І ТРАВИНКОЮ

Я полюбила ще з дитинства
Неба співучу вроду,
Мову, зіткану з слів променистих,
Серце свого народу.

Кожною піснею і травинкою
Рікою бурхливою й тихою,
Вітром поривним, малою краплинкою
Нині живу і дихаю.

І у мандрах далеких по світу,
В країнах чужих і різних
Берег Радянський зорями світить,
Звучить білоруська пісня.

ЛИСТ У ЄЛЬНЮ

Не приходять від тебе листи,
Хоч чекаєм ми, рідного, велими.
Вже навіки прописаний ти
За Смоленськом у місті Єльні.

Там ялин зелений прибій
Над тобою — білявим, високим,
Ніби чую й тепер твій бій
І твої нестихаючі кроки.

Какуть, що у святкові дні
До яліни йдуть піонери.
Ти стоїш вартовим в тиші —
Однорічник Жовтневої ери.

Скільки б днів не минуло й ночей
Бачу: руки рухливі твої
Ненароджених пестять дітей
І будують, і сіють хліб.

Переклад з білоруської
Л. Кліменко

ДМИТРО АЛЕКСАНДРОВ

* * *

У житті цім — все уже знайоме,
Та сказати щиро сердо мушу:
Не сидиться на світанку вдома,
Час

жагою

палити мою душу!
Я Іду назустріч сонцю й зливам:
— Здрастуйте, мої погожі ранки!

А вітри по неозорих нивах
Кваплять час, минувши полустанки.

Що там,

Що там — за туманом-даллю?

Що там,

Що там — в серці у дівчата!

Мо' чужкою причащусь печаллю,

Чи судилися радощі пізнати!

Навіть в сні — немає супокою:

Пульс часу високий —

в думці кожній,

нашим душам, друзі,

сивиною

Заростать не може:

Світ тривожний!

Переклав з російської
Олекса Новицький.

ВІДАБУНІ БОРДИЧКА

МИКОЛА БІЛКУН.

Заходьте, заходьте, чого ви стали за воротами? Зараз ставри повернеться, ятери потрусили і повернеться. А що, смачненька була рибка? Правда, смачненька? Я вже знаю, хто у нас раз візьме, то вже обов'язково другий раз буде.

Гарно тут у нас, правда? Тут, як відпочивати, кращого місця не знайти. А ви все-таки в хату заходьте, там прохолодніше. Я долівку татарським зіллям посипала, щоб свіжіше було.

Тамусю, візьми, дитинко, тряпочку, змахни з ослінчика, нехай дядько сидуть, спочинуту. Сідайте, сідайте. Молочка холодненького не вип'єте? Чого ж так? Випийте, воно холодне, молоко з льоху краще, як воду у таку спеку пiti. Біжи, Тамусю, дитинко, у льоху, принесеш дядькові молочки холодненького. Таки не хочете? Як же ж так? Зайшов чоловік у хату і нічого не хоче. Якось, знаєте, аж обидно, ніби гре-буєте, чи що... То, може, черешень? Тамусю, дитинко, візьми полумисочок, нарви дядькові черешеньки. Вони у нас, правда, трохи гіркенки, але смачні. Біжи, біжи, дитинко. Вже на сю осінь в школу піде наша Тамуся. У батьків її, вибачайте на слові, зайці межи вухами стріляють, тут багато розказувати та мало слухати, а вона поки що при мені.

На карточки наші дивитеся? Ой, карточки, карточки, тільки й споминів. Це ми з моїм стареньким, а це з нами старшенький наш. Старшенький наш, дід, значить, Тамусі. Тільки як на фронт пішов він, то Тамусину маму ще в колисці колисали і кота-коточка її співали... От і помирати пора, от і смерть вже десь не за горамиходить, а так мені ніби все вчора це було. Ніби вчора Василя свого в колисці колисала, кота Марка співала, борщик варила, сорочечку вишивала. Де життя дівалося? Наче сон. А це на карточці Василь, вже парубком, незадовго перед тим і оженився. Фотограф у Брацлаві не дуже вправний був, то він там не дуже гарно вишов, ніби косить на одне око. А так парубок був на все село. Не думайте, що я йому мати, то — того так кажу. Не беру гріха на душу — працю кажу. Такий парубок, що дівчата, бувало, за ним роєм. А це його жіночка... Вважайте, що й не нажилися, перед самою війною побралися. Тамусина баба. Василя забрали, Галя, Тамусина мама, в колисці, а Марія — це моя невістка, пішла на базар та й не повернулася. В облаву потрапила, в Німеччину я одправили, так і по ній стало. Залишилася Галя на моїх руках. А це мої меншеньки, ще й не жонаті були... Андрій і Михайло. На Андрія хоч прийшла похоронна, що в Польщі у Варшаві похованій, а Михайло... Михайла я й досі чекаю. Пропав без вісті Михайло, а чекаю, все здається, що прийде.

А це хто, питаете? Це німець. Це, значить, його дружина Марта, а це їхнє дитя. Дівчинка, Ута називається. Таке смішне ім'я. Коля прийшов лист з цією карточкою, я до вчителя в школу ходила. Він по-німецькому, як по-нашому читає. Прочитав і все розповів мені.

Німця я відразу відзнала, хоч твар у нього змінився, повно-видішний німець став. Але відзнала я його одразу, дарма, що стільки років минуло і тоді він зовсім хлопченням був. Дякує в листі, що життя я йому врятувала. А як там я врятувала? Як бог не дастя пропасти, то вже не дастя.

Це було, як відступали вони навесні... Ну, в якому году, це ви вже краще повинні пам'ятати, бо в мене всі ті роки змішалися. Думаєш — воно вчора було, а тому вже десять років минуло. Так і тут. Весна саме була. Дощі, тумани, світа божого не видно, на дорогах багнюка така, що хоч пішому, хоч кінному з головою буде. А тут їхні танки та горудія дорогу розмісили, до живого порвали. З нашого подвір'я, виж самі бачили, все видно, як на долоні. День і ніч вони сунулися. Скільки машин та добра всякого в цій багнюці залишилось, так і не міряно і не щитано. Великі машини і танки якось проходили, і все на міст, все на міст. Там того мосту через Буг було — саме тільки звані, але якось витримував. Танки та машини йдуть, а тих, котрі пішки тъюляють, набік видтирають. Скільки їх з мосту попадало, потопилося — не злічти. Що ви хочете, по Бугу іще крига йшла. Бовтне у воду з усією амуніцією і навіть бульки над ним не стануть.

Отак йшли вони три дні і дві ночі, а позаду гриміло, гриміло, все чутніше й чутніше. Наші піджимали. Ну, на третій день підвечір, саме вже сонечко до заходу схиляється почало, ніби вже всі перейшли. Щось вони там вовтузилися, вовтузилися на мосту, а тоді побігли вбік Семенок. Як бабахне! Матінко божа! У мене тих шибок у вікнах і так за війну небагато зсталося, а тут останні повіїтіали. Зірвали, словом, міст. Дві палі по сей бік зсталося, та дві палі по той бік, а решта — так все спливло за водою до останньої цурочки. За лісом гримить і гримить, але далеченько ще. Десь на ранок наших можна чекати. А зараз у селі ні наших, ні німців.

Вечоріє собі, тихо наче якось стало, калюжки весняні льодком почали затягатися. Воно хоч і весна, а морозець тримає. І тут я бачу, на берег, на те місце, де недавно був міст, виходить їх четверо. У болоті по самі вуха. Само собою — з ружжами, торбами величезними за спиною і з цими черепками залізними на головах. Крутяться на березі, як кручені вівці, а куди ти подінешся? Це тепер, влітку, наш Буг здається тихим та нешироким. А повесні, коли ще крига йде по ньому, він скажений та широчений. Дивлюсь — з дощечок та з палічя починають якісь пліт лаштувати. Дуже їм на цей берег перебратися хочеться. Щось там таке зліпили, відштовхнулися від берега, попливли. Та не далеко й запливли. Крижина налетіла, те їхнє чепірадло перекинула, попадали у воду. Двоє одразу на дно пішло, двоє ще борсаються. А я стою собі отам біля тину та й думаю: «Господи, думаю, хоч би всі ви в один день та в один час потопилися, то війна б закінчилася і поприходили б мої хлопці додому!» Бачу, і третій на дно пішов, а четвертий, останній, якось відерся на берег, струшується, наче собака, а заколів, заколів так, що руки-ноги не гнутсяся. Однак живий. Думаю собі, видно щаслива, німче, твоя маті.

А він на мое подвір'я суне. Суне, а ноги не згинаються. Я ж тоді сама, тільки з Галею жила. Старенський як повів окруженнів лісами, так і застався в партизанах. Галі штири годочки тоді було. Старе й мале в хаті. А мокрий німець в подвір'я суне. Такий він, вибачайте, як свиня в дощі, твар синій, як пупець, зуби цокочуть, того й дивися, сам собі язика відкусить. «Кальт, матка, кальт», — каже, а «кальт» — це, по-їхньому, значить холодно. Придивлюся до нього, а воно ж молоде, молоде. Може, вісімнадцятий минув, а, може, й не минув. Ну, як мій Андрій. І щось, знаєте, мене коло серця стиснуло. Г шкода мені цього німця стало. Тут війна йде, тут світ перевертється, десь, може, в цю хвилину сини мої погибають, а я стою і німця, ворога, значить, жалію, і сльози у мене течуть з очей, у дурепи старої. Мені б сокиру взяти та по голові його, а у мене сльози течуть, слова я скажати не можу. Що ж та проклята війна наробила, чом це мають гинути і мої, і людські діти? Чом же той скажений Гітлер у купелі маленьким не захлінувся! І що ви думаете, я роблю? Дурела стара, беру того німця за плечі і штовхаю у хату. Сам він вже не міг йти, ноги закоюблють так, що й не згинаються. Завела, кажу: «Роздягайся, роздягайся, все до нитки своє дрантя скидай, та не соромся, не

сorumся, сини у мене є старші од тебе, а один такий, як ти, роздягайся! На осі ряднину, загортайся, лізь на піч». Це я йому кажу і на мигах показую, бо які він там слова розумів! Роздівся, у рядно загорнувшись, на піч його загнала. А дрантя його заполоскала, коло комина розвішала, хай сохне. Коли він одігрався трохи на печі, кажу: «Злазь, бабиного борщику похлебчи, зовсім охлянеш. «Бачили б ви, як він той борщ ів, давився. А борщ — хоч голову у ньому мий — пісний, пісні-сін'кий. Пойв, знову на піч його загнала. А вранці наші в село вступили. Розбудила, кажу: «Йди, здавайся у полон». Одягся, пішов. А як йшов з хати, вклонився низко і руку мені поцілував. «Тю, кажу, приціцуувати, хіба я попадя, що ти мені руку цілуєш. Йди здоровий, та не воїй більше і дітям своїм закажи, аби не воювали».

Стільки років пройшло, бачте, яким молодцем став. Пише, що майстром десь там на заводі працює. Наш німець, з цієї Німеччини, що за нас. А як лист мене знайшов, то ціла морока, колись будете мати охоту, то розкажу. О, вже Тамуська черешенько нарвала, беріть, беріть, покушуйте, вони хоч трохи гіркуваті, але смачні. І де це наш старий ходить?

Прийшов би та й сіли б обідати. Покушували б і ви моого борщику. Знаєте, з молодих бурячків варила. Не знаю, як для кого, а для мене немає смачнішого борщу, як з молодих бурячків. Тамусю, дитинко, збігай у беріг, подивись, є там дідуньо, чи нема. Скажеш, чоловік його дожидаеться, рибки хоче купити, та й обідати пора. Біжи, біжи!

От помічниця росте, радість моя, не прізвів бог зостатися на старості літ двома старим, як штурпаки, маємо втіху. А батьки її де, питаете? Поїхала мама тата шукати. Таке тут було. Вона ж, мати її, внученька моя, Галя, сиріткою зосталася, а малу оту, отаку сеньку малу, з пелюшок викохала. Своєї корови не було, то я, було, пряду ночами, очі вилася, щоб на ложку молока її заробити. Ну, як же ж дитині без молока? Вони там і заробітки були такі, не казати. На борщику та на картопельці виросла. Борщик, він здоров'я дає. Виросла дівчина, як квіточка. Це я не тому, що моя онучка... Ви на карточку подивітесь, не дівка — королівна! Онучка! Вона мені за дочку була і казала мені «Мамо!», а старому — «Тато!» Тата й мами не пам'ятала, то ми їй і за тата і за маму були, от і називала... Ну, підросла, підбула, як за старого часу, до таких дівчат вже старостів засилали. Тепер про старостів не думають, тепер щоб вперед вчитися, значить. Людські діти вчаться, то невже ж ми свою Галочку вивчити не зможемо? Старий вночі сторожував, вдень до риби мастак, самі бачите, сюди-туди віднесеш на базар, сяка-така копійка круться. Та й я не сиділа без діла. Вивчили б хоч на дохтора, хоч на вчительку. Сили б вистачило, старе дерево зав'яле, воно до ста років скрипіти буде — не поламається. Тільки сама Галя вперлася і нікуди! «Не поїду, каже, нікуди! Не лежить мені до науки серце, коли ви самі тут зостанетеся. Що ж це мені, каже, за вчення буде, коли вас треба покидати?» Так і не вмовили. Вона впerta.

Не поїхала вчитися, влаштувалася тут-таки в селі лаборанткою на молочарці. Робота не важка, чиста. Ми з старим наче й звикати стали до того, що Галя наша ні дохторкою, ні вчителькою не буде. А вона розквітла, як та рожа. Йде вулицю, хлопці в'язи скручують і мало кosoокими не стають, за Галею зорять. Той додому на мотоциклі привезе, той коло обійтися круться, заглядає, чи Галя не вийде. В колбуді танцювати один поперед одного тягнуть. Сказати б, за женихом діло не стало, тільки б вона бровою моргнула.

І то, дівка на порі. Раз вчитися не пішла, то треба про своє гніздо думати, хазяювати братися. А вона, ніби й не до неї все те женихання. Нічого не помічає, хоч до всіх привітна, з усіма жартує, в танець йти нікому не відмовляє. Думаємо собі з старим, що вона якогось королевича на білому коні чекає, що всі наші парубки її не до вподоби.

І діждалася вона королевича. Тільки приїхав він до нас не на білому коні, а на бульдозері. Тут недалеко від нашого села вузьку колею, котра до цукрозаводу йшла, перешвили на широку. Різні там машини працювали, і людей багато різних, і був там, значить, цей Толя на бульдозері. Сказати б щось там таке показне — не скажеш. Хлопці, як громи, до Галі сватилися, а цей, вибачайте, спершу нам показався, як за гріш кінь. Таке якесь замріянє, зачухане, і як той бульдозер його слухав, не знаю. А Галя у того замріяного закхалася, та так, ніби зіллям якимось зачарованим обпоїли її. І таки завоювала собі хлопця. Пішли, розписалися в сільраді, ми з старим весілля справили не гірше людей.

Толя, цей зять наш значить, на бабиному борці вилюднів, вже комір на шиї тримався, а то раніше сповзав гармошкою. Жили нічого, добре, можна сказати, жили. Тут який час минув, понесла Галя, важка стала. Толик гоголем ходить —

син буде! Кажу, а як донька, то хіба циганам віддаси? Чути нічого не хоче — син буде!

Ну, роботи мені вдвічі прибавилося. Але ходимо ми з дідом наче іменинники — це ж правнука чи правнучку че-каємо. Сусіди сміються — це хто ж з вас родити має, ви, бабо, чи Галя? Хай, кажу, родить за всіх, хай щороку по дитинці приводить. Щоб наш рід не переводився. Батьки її молодими в землю пішли, дядьки її молодими в землю пішли і плоду після себе не, залишили, то хай вона за всіх родить. Щоб багато нас було, щоб всякий супостат боявся нас. Що ж то за жінка, що не родить? На камені і то мох росте.

Знайшлася Тамуся. Радості було! Толик наш і забув, що сина хотів, од радості під стелю скоче. Тільки недовго радів донечкою. Оце вакурат після паски Тамуся знайшлася, а після покрови Толику випало до війська йти, до призову, значить, діствальну служити. Провели його, зосталися дні щитати та письмом чекати.

По якомусь ділові поїхала Галя у воєнкомат. Я вже зараз і не пам'ятаю, чи то дров нам не хотіли привозити, чи ще там щось. Потім з воєнкомату зачастив один. Молодий такий, а вже із золотими погонами і з наганом при боці. Як живете, та те, та се, а сам очей з Галі не спускає, бачу, дивиться на неї, як кіт на сало. Не спонравилося мені це, але промовчала я. А там, дивись, ще приїхав, ще... Вона його до автобуса проводить, а то й сама туди до воєнкомат іде... Це вже мені остаточно не спонравилося.

Раз він приїхав, її дома нема. Кажу — сідайте, гостем будете. Деесь появиться Галя. Сідайте, сідайте, я вам борщику всиплю. Дякує, мнеться, совається. Борщику йому всипала і чарку налила. Пойв він, дякує. Мушу вам сказати, що борщик у мене ладний виходить. А як подякував, я тоді до нього з розмовою. Кажу; синок, стежку сюди забудь, не розбивай чужу сім'ю. Пойняв? А не пойняв, то я не подивлюсь, що у тебе золоті погони, дійду до твого начальства, пойняв? Почервонів, як рак: «Та що ви, мамаша, та що ви, мамаша! Я тобі не мамаша, я тобі бабуся, кажу, пойняв? Пойняв, і димом здимів. А з Галькою я теж розмову мала, і вона теж пойняла.

Через три роки Толя повернувся, покрутився з півроку та й завербувався кудися у Сибір, а Галя, вперта, — не поїду з ним хоч ти вмри, не поїду. А він вперся — поїду! І тут вийшов у них розсок, чи розхіддер, як старий Аврумко каже. Пойхав він сам, а вона цілий рік характер витримувала. Я її в спину, можна сказати, випхала. Де чоловік, там і жінка мусить бути. Куди голочка, туди й ниточка. Влаштується, помиряється, тоді й Тамусю заберуть. Вона тут з нами побуде, на бабиному борщику не пропаде...

О, вже старий іде з Тамусею. Зараз будемо обідати. Куди ж ви? О, ні, так не годиться. Скуштуєте бабиного борщику. Як це так, чоловік у хаті та від столу тікає. Негарно якось виходити. Борщику зараз насиплю, борщику...

ЛІКАР З „КЛЯЗЬМИ“

Жовтий степ... Сонце, здається, випалило все. Лише кочушки та полин й лишилися тут. Гне їх до землі вітрище, привільно йому — ані будиночка, ані деревця навколо. А поряд — тепле, синє море. На заболоченому березі шумить комиш, шумить тужливо, сумно. Палить і його гарячий вітер, а дивись-но — живе...

Бухта Комишова.

У Вітчизняну звідси відходив наш останній корабель. Цей краєчок севастопольської землі весь просякнутий кров'ю. Може тому і все поле навесні так рясніє червоними маками.

Обживатися Комишова почала сім років тому. Зараз тут впорядковане селище з білокам'яними жилими будинками, школами, кінотеатрами, поліклінікою, клубом і бібліотекою, дитячими яслами й садками, побутовим комбінатом, морським причалом.

Звідси виходять в океан кораблі молодого Севастопольського управління океанічного рибальства.

Скільки зустрічей і розлук бачив причал! І якщо б він умів розмовляти, то чимало чудових історій повідав би про людей сміливих, сильних і прекрасних...

Спробую розповісти про одну таку людину.

* * *

Здається, більш за всіх на цьому причалі хвилюється Леночка. Ще б пак! Такого їй не доводилось бачити: справжнє величезне море і справжні кораблі! А людей скільки! І такі привітні, веселі. Коли дізналися, що вона, аби зустріти бабусю, з Києва прилетіла, найкращим місцем поступилися, щоб видніше було як наближається бабусин корабель «Клязьма». Самої ж бабусі з причалу не видно.

А вона стоїть на палубі серед молодих і сильних моряків у нарядній морській формі і хвилюється не менш, ніж Леночка. Ті смаглаве, енергійне обличчя зараз зосереджене, високе, рівне чоло відкрите сонцю. Це і є Леноччина бабуся — судновий лікар риболовно-морського траулера «Клязьма» — Клавдія Іванівна Кабоскіна.

Корабель все біжче і біжче, на палубу летять квіти. І раптом Клавдія Іванівна чує:

— Бабусю! Ти бачиш мене?
— Леночка!

І ось вже онука, син, чоловік поруч і немає сил стримати сльози.

— Спасибі, рідні, за ці хвилини.

Клавдії Іванівні надали кімнату для відпочинку. І ми не будемо їх турбувати. Розкажу те, що знаю про цю чудову жінку.

...Саратовський степ, село Сердоба, і річечка — Сердобоюзветься. Біля самої річки, у бідній селянській хаті народилася дівчинка. Мати від зорі до зорі на чужому полі працювала.

Щасливішо виявилася доля Клави. Коли звершилася Велика Жовтнева революція, минув їй п'ятий рік. «Тепер будеш вчитися», — ласкаво погладжувала мати доньчину голівку. Раділа й тому, що Клава росла розумницею, серцем добра. І часто повторяла: «Якщо взялася, донечко, роби все добре...»

Прийшов час — до школи дівчинка пішла. Увібрала в себе всі знання, що школа дарувала. А потім до Саратовського медичного вчитися приїхала. З відзнакою закінчила інститут. Так уже повелося: за що не візьметесь — все до ладу зро-

бить. Після інституту в місті Вольську будинком немовляти завідувала, одночасно хірургом у міській лікарні працювала. І пішла серед людей слава про душевну щедрість її і золоті руки.

Все було добре, все здавалося таким надійним, та грінула війна і розметала щастя...

Клавдія Іванівна Кабоскіна — провідний хірург евакогоспіталю. Поранених все везуть і везуть.

З початку і до кінця війни — в строю. Перемогу зустріла в Будапешті. Потім — старший хірург спецгоспіталю в Києві. Так і залишилася в столиці України. Лікувала киян і допомагала підняти з руїн місто, що стало рідним.

...А роки спливають. І ось уже син — кандидат наук. Ростуть онуки. Улюбленна робота, злагода у сім'ї. Чого ж, здавалося б, ще?! Та прочула Клавдія Іванівна, що Севастопольському управлінню океанічного рибальства потрібні лікарі на судна, і немає вже її спокою. На риболовецько-морозильному траплери «Ореанда» йде в океан. На душі тяжко. Недавно померла мати. А тут ще морська хвороба...

В цей тяжкий для неї час прийшла радіограма з РМТ «Арго»: «Потрібна швидка медична допомога». Із співчуттям дивилися на лікаря проводжаючі. Вона з зусиллям сходила по штурмтрапу в шлюпку.

За тридцять років хірургічної діяльності в яких тільки умовах не доводилося Клавдії Іванівні оперувати. Але в океані, під час штурму, та ще з такими некваліфікованими помічниками! Та, на диво всім, операція проходила чітко, злагоджено. За операційну сестру правив перший помічник капітана Герман Жвакін, за анестезіолога — праля Лідія Городна, маніпуляції виконувала кухар Ганна Юзефович. Все йшло якнайкраще. Яка там морська хвороба, навіть смерть відступила.

Потім оперувала тяжко хворих на «Алєуті», «Канопусі» і багатьох інших кораблях. І розсипало радіо по океану подяки. Всі просили лікаря з «Ореанди», в тому числі й іноземні судна. Капітан навіть гнівився почав, що «лікар вдома не живе».

Перший рейс тривав одинадцять місяців. За цей час Клавдія Іванівна зробила 42 операції і всі благополучно. Згодом вона плавала на «Тайфуні», «Клязьмі».

* * *

Надвечір я все ж наважилася потривожити Клавдію Іванівну. Вона розповідала онуці:

— Ми включили музичку, йшли швидко. Несподівано побачили, як до корабля мчать дельфіни. Наблизились, прислушались і попливли попереду нас, посвистуючи в такт музиці.

...Через кілька днів я проводжала Клавдію Іванівну до Києва. Чоловік її, Євгеній Лаврентійович, по-змовницьки шепнув:

— Більше не піде в океан. Не пущу...

Я усміхнулася, бо трохи знаю Клавдію Іванівну.

Коли писала ці рядки, була впевнена, що Клавдія Іванівна відпочиває в колі сім'ї. Та несподівано одержала листа з південно-західної Атлантики. «З відпустки відкликали. Знову на свій «Клязьмі». Рейс почався нелегко. П'ять каверзних операцій. Та все обійшлося».

Клавдія Іванівна знов в океані.

ВАЛЕНТИНА НЕФЕДОВА.

СТАРША СЕСТРА

МАРІЯ ПОНОМАРЕНКО.

До цієї зустрічі я готувалась вже давно. Не раз чула прізвище Лідії Сніцар в числі нагороджених, знала, що їй присвоєно звання «відмінник соціалістичного змагання». Я бачила Ліду в роботі. І саме тоді зрозуміла, чому помічник майстра Андрій Іванович Гутовський та-кої високої думки про її майстерність. Бо для Лідії її робота — творчість. Де-хто скептично посміхнеться: в цеху біля верстата, біля цього сірого буден-ного брезента — творчість...

Та давайте приглянемося до Лідиної роботи, до точних, спокійних рухів. Вона ніколи не метушиться, навпаки, здається, що ходить біля верстата навіть повільно. Але щоб у Ліди пропала бодай одна хвилина робочого часу — такого не буває. Як красиво вона заправляє нитки! Здається, що руки пурхають над основою. Красиві руки з довгими пальцями музиканта. І не одна молода ткаля підходить до Ліди, щоб вловити отої секрет роботи. В чому він?

Народилася Ліда Сніцар у невеликому районному центрі Дзержинську Житомирської області. На материні плечі лягли всі домашні турботи. Та ще п'ятиріка їх, дрібних діток. Перебивалась мати, як могла, але дітей вчила.

У вільні години Ліда тікала до лісу. Вслушалася у неповторний світ природи. І в кожній краплині роси, в шелесті дерев, навіть у ласкавих променях сонця дівчинці вчуvalася музика.

Наче земля воду, вбирала в себе Ліда ласку ніжних маминих рук, і в самої виникали почуття турботи до меншої сестрички Люби і браті Вовика.

Росли діти. І ось вже старший брат у Москві, пише, щоб приїхала Ліда до столиці. Там працюватиме і зможе вчитися. Мати довго думала над цим. Нелегко відпустити дитину так далеко. Але погодилась...

Перед від'їздом не стримала сліз. І Володя витирається кулачком, зазирав у вічі, все допитувався:

— Ти ж швидко повернешся, правда? Думалось, що погостює у столиці тиждень-другий і повернеться додому. Але почала працювати ткалею на фабриці і захопилася роботою. В Дзержинську писала: «Не турбуйся, мамусю, у мене все гаразд...» А згодом повідомила радісну звістку: «Вступила до музичного училища...»

...Телеграма була раптовою і тим страшнішою. Вона беззятьно перечитувала її і не могла повірити холодним чорним рядкам: смерть матері. Наче закам'яніла. Не пам'ятає, як збиралася в дорогу.

В осиротілій хаті зібрались всі п'ятеро. Двоє старших, Ліда і молодші — Люба — Вовик. Вони вже не могли пласти.

Ліда вийшла з хати. Брела росяною травою. Вечір був таким прекрасним. Здавалось, що смерть матері просто жахливий сон, що мама жива, зараз прийде. Брела далі садком і враз зупинилася. Там, в хаті, залишились Вовик і Люба. Про старших вона вже зараз не думала. Ті знайшли себе в житті. А хто про малих потурбується? Мама ж так хотіла, щоб вони вчилися...

Вона аж здрігнулась, коли почула, що хтось тихеніко смікнув її за сукню. Оглянулася і побачила великі очі сестрички. В місціному сяйві вони здавались зеленими. Обняла дівчинку, аж тут і Вовик кинувся до неї. Ліда тутила

до себе малят і відчувала, що вона найбільше потрібна саме їм, що їй нікуди звідси іхати, поки не поставить їх на ноги.

Жили скромно. Вчилися, вечорами читали. Іноді Ліда брала баян. Тоді хата наповнювалася чарівними звуками.

Діти слухали, затамувавши подих, бо все, що робила Ліда, було для них прекрасним. І вся вона, темноволоса, струнка, була найкращим другом, сестрою і... матір'ю.

Якось в обласній газеті Ліда прочитала про будівництво льонокомбінату.

— Любко, Вовочко, в Житомирі будуть льонокомбінат. Поїдемо?

Вона довго думала перед тим, як зважитися на цей крок. Думала не про себе. Потрібно влаштуватися з житлом, відправити малих до школи. Чи ж вистачить сил? Вони мусять бачити її завжди веселою і життерадісною. Вже декілька разів помічала; як тільки сама засумує, то й малі похнюлють голови. Особливо Вова.

Чи було тій важко? Не треба писати про те. Приходило і до неї кохання, зазирало у вічі, манило. Але ж брат і сестра. На кого їх лишити? Вічні думки так і не роз'язані...

Поїхали до Житомира.

В цеху пускали перші верстати. Вона ще й зараз не може пройти повз них, щоб не поглянути. Бо та осінь згадується дуже часто. Сірими ранками люди спішили на околицю міста, щоб в новому цеху монтувати машини. Ліда

разом з дівчатами мила деталі, майбутні помічники майстрів Юрій Собенін, Андрій Гутовський, Володимир Ткаченко змаймалися наладкою. Вони здружились — оциа невелика група людей, бо пережили незабутні хвилини — день пуску підприємства. Зачаровано дивились на перший метр мішковини. Нині житомирські ткалі вже виткали мільйони метрів, а тоді ж він був першим, отої шмат сірої мішковини, тому й найдорожчим.

Збігали дні. Ліда разом з іншими обкатувала верстати, вчила працювати молодь.

Вирости діти. Володя вже у технікумі, Любка закінчила школу і прийшла в цех. Зараз і про Любку говорять як про одну з кращих робітниць. Отак і працюють: Любка на тих верстатах, з которых починала старша сестра, а Ліда — у бригаді Андрія Івановича Гутовського. З цим колективом починала свій трудовий шлях на комбінаті, в ньому й залишилась.

Немає на підприємстві людини, яка б не знала Лідії Сніцар. До її верстатів підходять новенькі, щоб подивитись, як працює знатна ткаля. І вона щедро передає їм свій досвід, бо знає, міне час і юні робітниці самостійно стануть до агрегатів.

Закінчується зміна. Любка чекає старшу сестру. Вони йдуть разом. І цілій світ тоді сяє у променистих Лідиних очах.

Лідія Сніцар.

хай стукають у двері

Ця смаглява жінка завжди оточена дітлахами. Її підопічні — маленькі мешканці одного з мікрорайонів щедрого на сонце Сімферополя.

Невблаганна сивина встигла забратися в каштанову пітму її волосся. За освітою вона не педагог. Ще в школі мріяла бути селекціонером, творцем поліпшених сортів рослин. Закінчила після десятого класу спеціальні трирічні курси в Глухові, почала працювати в науково-дослідному інституті спочатку техніком відділу селекції, а потім лаборанткою. Робота захопила її, відкрила шлях до здійснення давньої мрії. Та зруйнувала мрію війни.

А далі так склалися обставини, що не довелося Ксенії Пінчук повернутися до свого інституту, продовжити улюблену справу. Вона олінилась у напізріюваному Запоріжжі на посаді секретаря облвно. Реєструвала службові папери, підживала справи, відповідала на телефонні дзвінки і жалкувала про незакінчені лабораторні досліди, недослухані лекції, недочитані книжки по селекції рослин. Потім одержала підвищення. Та не встигла, як того хотілося, повністю виявити себе — далися взнаки дні воєнних випробувань. Підступний біль, що вже давно гніздився під лобовою кісткою, став непокоїти все дужче і дужче. За порадою лікарів вона залишила роботу і змінила місце проживання.

— Крим — чудовий край! — заспокоював чоловік, читаючи в її очах глибокі суми. — Тобі, люба, тут буде добре. Хазайнуй собі потихеньку-помаленьку, уникай хвилювань.

Чоловік щоранку відправлявся в окружний Будинок офіцерів, де він завдував кабінетом самоосвіти, син Віктор Ішов до школи, а вона залишалася вдома — готовати обіди, поратись з пилососом. Важко було їй, ще зовсім молодій, залишатися остоною усього того, чим були сповнені будні всіх і вона не витримала...

...Ксенія Юхимівна поверталася з засідання міськвиконкому, на якому звітувала як голова ради по роботі з дітьми при домоуправлінні № 4. Всі дуже уважно слухали її розповідь про обладнані дворові майданчики, майстерні і технічні класи, піонерську бібліотеку, команди футбольістів і баскетболістів, ляльковий театр, настільні ігри.

— Про дитячу кімнату, будь ласка, розкажіть, — попросив хтось із зали. — Я, якщо можна, докладніше.

Розповіла і про дитячу кімнату, відкриту півроку тому при домоуправлінні на громадських засадах. Така кімната поки що єдина в місті. В ній теж все зроблено руками активісток — від побілки стін до стелажів для книг. Активістки кімнати, наділені правами позаштатних інспекторів міліції, розглядають тут справи малолітніх порушників.

Згадуючи добрым словом тих, хто безкорисливо відав свої вільний час важливій справі виховання юної порослі, Ксенія Юхимівна назвала чимало прізвищ — інженера Бузинова, колишнього політпрацівника Сирникова, інструктора Центрального парку відпочинку Чуйкової, вчительки-пенсіонерки Буланової, майора запасу Федорова, дамогосподарки Махової.

Вдома, біля парадного під'їзду, зібралися веселим табунцем, її чекали хлопчики з футбольної команди. Сьогодні вони зустрічались з однолітками із домоуправління № 1 у черговому матчі на першість району серед дворових команд.

— Я бачу по ваших обличчях, що можу вас поздоровити? Перемогли?

— Три-два, — не без гордості відповів за всіх капітан Володя Бабенко.

— Я рада за вас, хлопчики. Дуже рада, — з почуттям мовила Ксенія Юхимівна. — Молодці!

Ще одну приемну звістку вона почула від дівчаток з художньої самодіяльності.

— А ми, Ксенія Юхимівна, будемо виступати по телебаченню!

І закружляли навколо неї безмежно щасливі. А разом з ними була щаслива і вона, їх наставниця, вихователька, щирий друг.

Наступного дня, коли Ксенія Юхимівна порала по господарству, у двері постукали.

— Ксенія Юхимівна! — прорвався з коридора дзвінкий хлопчачий голос. — Вас до домоуправління просять.

— Вже йду! — відгукнулася вона.

В червоному кутку, з цікавістю розглядаючи роботи членів гуртка «Вмілі руки», на неї чекали завідуючий обліно і депутат з міськради. Вони приїхали

у відповідь на її лист, в якому вона просила надати їм приміщення для заняття старших хлопців в учбовому класі по підготовці операторів-радистів. Це була її нова задумка, щоб вчораши школярі, йдучи в армію, мали технічний розряд.

Так і сказали їй:

— Вважайте, товаришко Пінчук, що ваше прохання задоволене. Скоро одержите рішення.

І знову стук у двері. Ксенія Юхимівна не звикати до прийому гостей. А оце прийшла делегація з нового масиву і вона гостинно запросила їх до червоного кутка, а потім повела до юних умільців.

— Скажіть, товаришу Пінчук, а де ви берете кошти на обладнання своїх майстерень?

Таке запитання ставили їй щоразу. І щоразу дивувалися, почуваючи, що на прохання активісток верстаки, столи, шафи, стільці, вішалки, лещата, терпуги керівники підприємств і установ передавали гуртківцям безплатно із списаного інвентаря.

Потім вона показала щоденники походів по місцях бойової слави, кутючик подарунків артеківців, з якими діти міцно дружать, перегорнула сторінки фотоальбомів, що розповідали про зустрічі із знаними людьми міста, про війзи на море, спортивні змагання, концерти піонерської самодіяльності, вистави театру ляльок, вечори атракціонів, літературні та музичні вікторини, свята пісні та про багато чого іншого, що відбувалось на дитячих майданчиках.

— От і все, що нам вдалось зробити гуртом для дітей, — каже Ксенія Юхимівна.

А пізно увечері знову стук у двері:

— Здрасťуйте, тътю, Ксеню. Пробачте, до вас цілий день стукають і я ось теж прийшов...

Вовка Гоголев! Той самий бешкетник, неслух, з яким не могли справитися ні батьки, ні вчителі. Довелось раді по роботі з дітьми клопотатись про влаштування його до спецшколи. А тепер не вілзнати хлопчину.

— Заходь, заходь, милий!

Вона справді раді, коли стукають до неї у двері.

В. КРУПЕНКІН.

«ВСІ МИ – КОРАБЕЛИ»

На свята вони збираються разом. І тоді в цій великій кімнаті стає тісно і гамірно. Басовито, солідно ведуть розмову брати Петро Олександрович — сивий 55-річний майстер ОТК і Георгій — циганкуватий 28-річний маркировщик. Про щось сперечуються зі старшим сином Петра Іван і Борис. Діляться сімейними справами сестри Прасковія і Євгенія Олександровіни та наймолодша — Ліда. Пурхає між дорослими загальна улюблениця — Іванова дочка семирічна Леночка. Брати, сестри, діти, племінники, онуки — скільки їх тут, відразу й не перелічиш. І Домна Андріївна занепокоєно оглядає стіл, чи на всіх вистачить місць і приборів. Адже від свята до свята росте велика родина.

Вона сидить на чільному місці біля столу, урочиста і гордівита. Бо все то навколо її діти, і які діти! Корабели. Династія судновбудівників. І хоч сама вона не споруджує кораблів, все ж не може не почувати себе причетною до їх великої справи, бо виховала, вивела в люди, навчила любити працю і творити добро чотирьох синів і трьох дочек..

Проте сьогодні не свято. Звичайний буденний день. В квартирі на проспекті Леніна тихо. Відпочиває після зміни Георгій. Клопочеться біля плити Ліда, готується до приходу чоловіка.

Ми з Домною Андріївною сидимо біля столу, заваленоого фотографіями. Вона, розглядаючи, подає мені їх одну за одну і тихо розповідає:

— Ми всі — корабели. На заводі Носенка, або як тоді називали «Наваль», працював ще мій батько. І чоловік — Олександр Андрійович. Ось він на фото. Був робітником, після громадянської закінчив робітфак, став майстром, начальником цеху. Він помер у сорок другому, в евакуації. Хворий був, коли вивозили заводське обладнання. Я тоді з сімома дітьми лишилась під Сталінградом, серед чужих людей. Та ні, якби чужих — не вижили б. Старшого — Петю, знайшов директор нашого інституту і забрав у Пржевальськ, куди той інститут переїхав. Петрусь закінчив навчання, у Миколаїв повернувся вже інженером. Підтримала мене Батьківщина, всіх допомогла на ноги поставити. Після війни знову зустрілись ми в рідному місті. Всі діти в завод пішли. Починали робітниками, потім кінчили технікум, інститут — тут же, в заводі. Одружувались теж з носенківцями, народжували дітей. І онуки мої на заводі працюють — Петрові сини, Іванова Лариса і Пашина дочка...

Домна Андріївна простягає мені фото пухленької крихітки в пелюшках.

— Оце ж вона, Валюша, нещодавно заміж вийшла.

Я перебираю пожовклі карточки. На одній з них урочисто поважні молоді батьки в старовинному одязі — Домна Андріївна і Олександр Андрійович. З ними двоє малюків — Петро і Іван.

— А тепер Петрусь вже на пенсію збирається... А оце — Борис.

Ясними очима дивиться на світ кучерявий хлопчина. Обличчя його ось-ось розплів'ється в нестримній посмішці.

— Це його для Дошки пошани фотографували, коли він ще робітником був, того й пишеться. А ось він у Кремлівському Палаці...

Солідний чолов'яга поважно сидить у кріслі. Нічого не скажеш — конструктор!

— Здається недавно, — продовжує Домна Андріївна, — хлопці мої за штані і чоботи сварились. Сутужно було нам в перші повоєнні роки. Було — один зі зміни, другий — на зміну, а третій чекає — на заняття, і на всіх одні пристойні чоботи. А тепер... Телевізор, холодильник — в кожній родині. Чи то дивина? Колись, було, як захворів хто з дітей, я цілу ніч шию, щоб мати чим заплатити лікарю... А тепер — і на заводі медпункт, і в районі — лікарня, і дільничний відвідує... І все за спасибі. Леночка он зараз каже мені: «Коли в мене братик народиться, я з нього відмінника зроблю» (а самій тільки сім!). А я згадую, як Жорка пішов зразу ж після війни до школи. Плаче, було, над зошитом: «Якби ти знала, мамо, як то важко писати «два» (адже воно бідне до того і олівія в руках не тримало). А тепер вже й технікум закінчив.

Синьоока Ліда чесно чекає можливості втрутитись у нашу розмову. І леді Домна Андріївна припиняє розповідь, запитує:

— Вам сподобався Миколаїв? А наш завод? Ми дуже любимо своє місто! І люди тут хороши. У нас в заводі знаєте скільки династій працює? Мовчани, Боговиси, та кого не візьміть — всі мають тут родичів. А якби ви побачили, як ми проводжаємо кораблі. Здається, можна б звінкнути, бо ж не один, будуємо щомісяця, а все одно — проводи кожного — це свято...

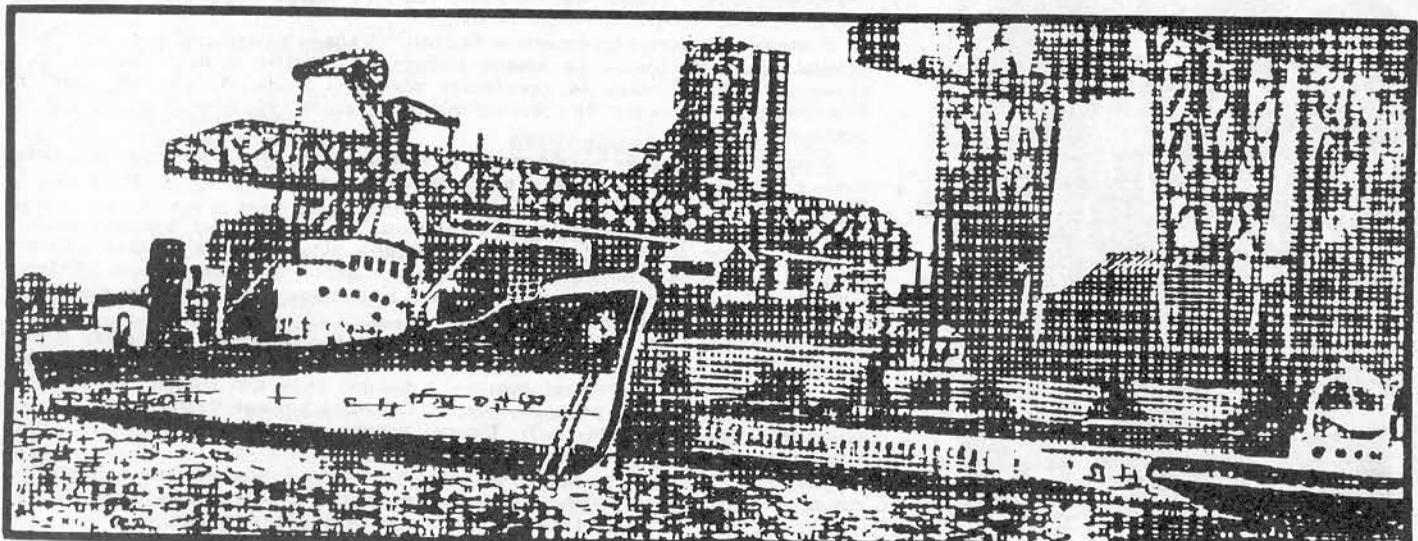
Я згадую два близкучо-бліхи траулери, якими водили мене жінки-активістки заводу. Світлі красиві каюти і салони, чисті до бліску камбуз і палуби — все зробили носенківці, аби морякам, які ходитимуть на цих кораблях, було зручно, приемно.

— У нас в заводі свої дитячі ясла, садки, піонертабори, будиночки для відпочинку... А ви бачили наші битовки? Ми можемо просто з заводу йти в театр, на концерт, бо маємо прекрасні гардеробні, душові. У нас в заводі...

«В заводі...» Так тут кажуть всі — саме «в заводі», ніби — в місті, в домі, в родині — яке точне відтворення суті життя і праці міколаївських корабелів, бо їхній завод — це і місто, і дім, і родина. Коли на свята в колонах демонстранті кросять носенківці — не можна відвести очей: відкриті обличчя, горді постави, міцні руки. Вони проходять вулицями міста, а всілід їм глядять матері. І серед них — сива жінка з орденом Материнської слави — Домна Андріївна. Ось в першому ряду іде її Петро, за ним — Іван, трохи далі — Борис, а там Лідуща, Жора, невістки, племінники, онуки — інженери, конструктори, техніки, робітники. Іде славний рід Apostолових, династія корабелів, красивих і мужніх людей, з душою трудівників, серцями — романтиків, і очима — синіми, як у матері, а ще такими — як море.

НАТАЛЯ ЧЕРЧЕНКО.

Миколаїв.

У степу, що кожну весну вкривається маками, а літом горить багрянцем янтара, швидко несе свої води кришталево чиста річка. На березі її вже багато років стоїть могутній карагач. День і ніч плюсочке хвиля, ніби мріє уолос, день і ніч шепоче їй про щось дерево.

Онуки й онучки тісно оточили стару Гуландан, а вона не поспішаючи розповідає...

...Жив колись пастух на ймення Шади. Був він юним, пас байське стадо і складав пісні, такі ж вільні, як степовий вітер. Крім боргів, які залишив юнакові батько, нічого не було у пастуха. Навіть старий халат його був не власним, а господаря Теміrbая. Та була у Шади наречена — Раушан, перша красуня в аулі. Тільки подобалася вона старому Теміrbаю, і він вирішив взяти, й собі. Одного разу послав Теміrbай свого наймита у степ до Шади і звелів передати, щоб сідав на коня і негайно йшов до нього: мовляв, справа є пильна.

Сів Шади на коня і помчав. Коли засвітились перші зорі, він був уже в рідному аулі. Не втірпів Шади, і перш ніж з'явитися до бая, зайшов до Раушан.

Дівчина відразу серцем відчула біду: — Не йди, Шади, до Теміrbая, не йди рідний... Він хитріший за лиса і зліший за вовка... Тікаймо краще в гори, там ніхто нас не знайде... Не послухав Шади нареченою, пішов до хазяїна і загинув. Хотів старий дорогими подарунками умовити юнака відступитися від нареченої — не вийшло, не повірив молодий пастух навіть тому, що це воля алаха, хоч бай і запевняв у тому. Звісся на рівні ноги і ступив до погрота. Та підступний Теміrbай схопив ніж і всадив його у спину юнакові.

Другого дня бай сказав, ніби Шади пограбував його і погнав стадо в гори. Не повірила цьому Раушан. Вигнала вона святів бая з його дорогими подарунками і пішла у степ шукати Шади. Ніч вона йшла, день, а потім побачила на своєму шляху молоденьке деревце. Захотілось їй відпочити, бо з сил викилася. Присіла на травичку, а дерево шелестить своїм листям, і здається дівчині, що шепоче вона голосом Шади:

— Не йди, Раушан, я тут. Вбив мене старий Теміrbай...

Замовкла бабуся. Дітлахи теж мовчали, як заворожені красою легенді.

Два дні і дві ночі плакала Раушан під деревом, річкою лилися її слізози на землю, а третього дня сама Раушан перетворилася на швидку, повноводу річку.

...Багато років минуло від того часу. Давно немає на світі ні Теміrbая, ні

онуків його, ні правнуків. Але однаково кожну весну вкривається степ тюльпанами та маками. І ще ширшею, ще повноводішою стає чиста, як гірський кришталль, річка. Напуває вона своєю водою і посіви бавовни, і сади, і виноградники. Коли ж налітає вільний степовий вітер, ріка піниться, б'є хвильами об берег, і старі люди кажуть тоді:

— Це плаче Раушан, кличе нареченою.

А дерево купає довгі, могутні віти у воді, ніби пестить її, заспокоює. Замовка старенька, а діти довго сиділи як зачаровані, дивились у пініяві хвилі річки, слухали її плескіт... Горнулися до бабусі, і не в думці їм, що їхня бабуся — теж дівчина з легенди. З легенди про визволення казахської жінки, про боротьбу і сміливість, сильнішу за смерть.

...У чотирнадцять років погас для юної Гуландан білій світ: закрили обличчя дівчини густою чорною сіткою. Душно в ній, темно. І життя було, як у темниці. Все заборонялось жінці мусульманською релігією. Пожартувати з подругами — не можна. Сідати за стіл з гостями — не можна, сперечатися з чоловіками — теж не можна. Тільки робою можна бути казахської жінці. Не стерпіло цього молоде серце...

— Це почалось, — згадує стара комуністка Гуландан Юсупова, — ще до того, як росіянин прогнали свого царя. Через великий степ, від кочовищ до кочовищ долетіла хвилююча звістка про людей, які борються за щастя бідних, про більшовиків. Гуландан пішла разом з ними. Вона з'являлася то в одному аулі, то у другому і закликала бідняків повставати проти своїх гнобителів. Про хоробрі дівчину заговорили в народі, а сайрамський бек призначав за її голову тисячу карбованців. Та не знайшloся жодної людини, яка б виказала її. Люди переховували свою Гуландан, боронили її від ворогів.

У перші дні після встановлення Радянської влади комуністці Юсуповій додrучили, здається, зовсім не жіночу роботу — її висунули начальником сайрамської міліції. І ніхто не здивувався тому: всі знали наполегливу вдачу і безстрашність Гуландан. Незабаром Юсупова стала грозою багатіїв та їх поспіак.

«Справжній диявол» — шепотіли дехканам мули про Гуландан. А «диявол з косами сміливо йшла у лігво басмачів, вступала у бій з бандитами і перемагала.

Мов бурхливі хвилі ріки, промчали роки. І кожний з них був для комуністки Гуландан Юсупової сповнений добрими ділами в ім'я людей. Старі подруги Ашурджан, Ташай, Хасіят, Бостан, Саврі та багато інших вдячні Юсуповій за те, що вона перша умовила їх спалити свої паранджі і з відкритим обличчям глянути на сонце.

Колгоспники артілі «Красная Пресня» тепло говорять про завідуючу дитячим садком Гуландан. А сама вона — мати, нагороджена «Медаллю материнства». Справді невичерпні душевні і фізичні сили цієї жінки.

Тепер, золотої осінньої пори, збирає Гуландан урожай свого життя: повагу людей, любов великої сім'ї. Тільки онуків і правнуків у неї тридцять п'ять. Багато з них уже дорослі, трудяться в колгоспі.

Сильніше за смерть... Цими словами закінчила Гуландан давню легенду, яку оповідала дітям на березі річки. Та легенда про безстрашну Гуландан не має свого кінця. Вона продовжується, вона живе разом з нею.

ЖІНКИ БРАТНІХ РЕСПУБЛІК

Сильніше смерті

Е. ПАМІРОВ.

Худ. Нурбеков Касимбек.

ВІД ЗЕМЛІ, ВІД СОНЦЯ

ДИТИНСТВО

Гора, а за нею ще гори. Дибляться непокірні, розкуювозджені вітрами, перебігають, м'які і хвильисті, а поміж ними пірнає луна.

— О-о-о-о-о! — голос злітає високо, до ластівок. В ньому тільки прокидається надія. Радість тільки починає бриніти...

Звідки вона? Хто пустив її в це голубе й зелене безмежжя?

Онде, на самій маківці гори, вкліяла невелика постать — рученята врозліт. Тримає дівча оберемок перших вражень, перегукується з світом.

Затамуйте подих, горби і горбочки, і ти вгамуйся, вітрище. Прислухайтесь, місця козацької слави, до несміливого поклику. Наша Таня ступає по прекрасній країні дитинства, звідки вийшов кожний з нас, вона на порозі життя. Й необхідно знати і відчути дуже багато.

Так бувас щороку. Мама й тато залишають столицю, велику квартиру, завішану холстами (вони художники) і Танині білка з щиголем терпляче чекають її повернення... А вона босоніж гасає по стрімких кручах славної Балико-Чученки, де можна бігати навипередки з вітром, збирати в долоні проміння і гойдатись, завмираючи від захоплення і жаху, на розчахнутій блискавкою тополі.

...Б'є блискавка, чорним заступає схід. Війна. Фронт. Евакуація.

Востаннє клаунили відкриті Танею дверцята клітки — щиголь пурхнув у вікно. В кімнаті залягла тиша. Потім запах залізничних составів. Нестатки тилу. Випадкова зустріч у госпіталі з тяжко пораненим батьком. Перемога. Повернення Щастя.

Балико-Чученка не змінилась. Якщо не рахувати хрестів на городі тітки Ганни, не чути шелесту її слів: «Це командир Грицько», «Це Ваня, солдат».

— Ходімо на гору, тату...

Завинена в оксамит молодої трави, обмита ранніми грозами, велика й добра, вона прагне звільнитися від страшного спогаду. Але осколки вп'ялися в її тіло іржею, трудно дихати квітами.

— Тату!..

Сіра мішаниця кісток і напізвотлілого одягу громадиться під самим кущем. У відкинутій руці — автомат. Цей прах ніколи не прийме земля, ніхто не поставить в головах простого надмогильного каменю. Повільно, спираючись на костур, підходить до німця батько. І рятуючись від близькості тілу, донька припадає до потертого кітеля. А він стоїть і мовчить, недавній фронтовик.

Помішалось голубе й зелене, сипнуло рожевим квітом... Висока дівчинка, полишивши смерть, біжіть назустріч поверненій радості. Тим барвам, які захопили її в полон, тому дніпрянському простору, що береже славу віків. І просто щастю жити на землі.

ВЕСНА

Аби не клекіт талих вод, вулиця не співала б. Аби не прозорість клейкого листя, вулиця не дихала б так вільно. Аби не ця дівчина з відсвітом сонця в обличчі, може й втратила б щось найпрекрасніша пора року. А може інша поспішала б так само, легко вигнувшись у стані, даруючи переходжим окріленість молодості. У неї б так само брунато колосилось волосся, і білій шарф, відлетівши за подихом березня танув непомітно, зникав у теплому мріві...

Але це не інша, це Таня Голембієвська, студентка Київського художнього інституту. Вона прийшла з гір дитинства і сама утверджує свою реальність.

Давайте ж підемо за нею, спинимось біля високого будинку, стрімко піднімемось сходами. Зал, де висять перші її роботи, ще раз зблисне світлом й теплом.

Сама вона, зайшовши знадвору, якось меншає й блід-

не, наче віддає барви двом живим полотнам, що дихають любов'ю.

Скільки роздумів, складного відбору вражень, суто технічних труднощів було у авторки «Подруг» та «Українських куманців»! Хотілось кинути на полотно всі фарби, передати юнацьке захоплення, захлинувшись у водограї на строїв. Але сталося диво мистецтва — проросли чистота і піднесеність, настояна мудрість землі.

Зараз відвідувачі виставки «Радянська Україна» не знають, що тоненька дівчина з вузлом брунатного волосся вдивляється в свої перші роботи — вимогливо пильним оком художника і ще не підозрює, що «Подруги» побувавуть в Москві і увійдуть до постійної експозиції музею українського мистецтва. «Куманці» ж імпонуватимуть нестримному темпераменту італійців і суворій замкненності японців. Переможно повернеться додому, щоб через декілька років, під час всесвітньої виставки в Монреалі, розійтись в колірорових репродукціях по хатах наших заокеанських земляків. Таня пізніше дізнається про це...

ЛІТО

— Галю, мерці!

— Настико, не барись!

— Нехай, Петре, твій комбайн жде, а я не можу...

Розпашілі обличчя, важкі руки, щемка напруженість передостанніх хвилин. І от починається...

Живо, жenchики, живо,

Дожинайте ниву...

Тетяна знає хліб давно. Він увійшов в її свідомість разом з сонцем і залишився там назавжди. В процедури уважних очей спалахує дівочий хоровод, водограй висвіченого зсередини зерна ллється сліпуче. Пропливає літо.

Коли ж настало воно слідом за веснами? Може тоді, коли захистила дипломну роботу, розповівши про почуття юнки, яка за свій труд дісталася високу відзнаку. Вона так і назвала полотно «Нагорода» — і не було жодного, хто не поділив би скромної радості героїні.

А потім лунко увірвався в життя Тані день, коли її, молодому митцю України, присвоїли звання заслуженого діяча мистецтв. Нагорода збудила думки. Тетяна ще раз наказала собі — працювати.

...Ескізи, начерки. Кожний мазок — поштовх серця.

Вони — три дівчини з пісні праці — постали наче вихоплені з святкового кола. З снопами, перев'язаними стрічками, в руках цупких і засмаглих, з німбами пшеничних вінків. На губах невистигла спека, і затягас чорна бездіння очей. Об єднані в композиційно довершенну групу спільним настроєм спокою, достатку і лагідності, дівчата дарують свій хліб, як життя. А над «Врожаем» простерло крила сонце і б'є жмутом світла.

Картина вирішена монументально — образи селянок сприймаються узагальнено, величним подихом епохи.

От і впalo на полотно літо, виношене під серцем...

«Побачив вашу картину на Всесоюзній виставці, присвячений 50-річчю Радянської влади. Вітаю з серйозним емоційним твором. Ваше полотно «Врожай» — суто реалістичного плану, воно виконано в традиціях наших великих попередників. Малюнок, композиція, живопис — всі компоненти злиті воєдино, що обумовлює успіх твору». Це слово колеги.

«Врожай» зроблено дуже світло. Напевно, добре. Я тут мало розумію. Я більше по електриці». Інженер точно висловлює свою думку.

Листи-друзі... Гарна жінка з прозорою ясністю очей задумано перебирає проштемпельовані конверти, а зі споду душі піднімаються крилаті дзвони дитинства. Мить — і зачудоване світом дівча — рученята врозліт — вже на самому вершечку гори. Калатають дзвони — і так радісно відчути безмежжя, і так прикро пізнати смерть, гіркоту спаленого війною хліба.

Тетяна Голембієвська хоче розповісти мовою барв про щастя і біль, про сонце і землю, бо талант її народився з цього сонця і землі.

ІРИНА ЧОРНА.

Т. ГОЛЕМБІЄВСЬКА. «УРОЖАЙ».

ймення гордес - студент

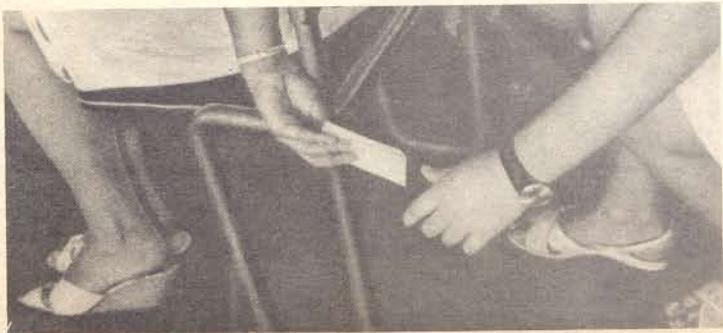

Майбутні педагоги вже нині турбуються про наочні посібники. Гербарій вийде на славу!

коли ідеши квітучою Полтавою, на думку спадає давня українська приказка, що у трохи зміненому вигляді ззвучить приблизно так: «студентському роду нема перебудов».

Навіть на автобусній зупинці не гають часу студенти Григорій Галич, Любов Слатіна та Гульчеха Махмудова.

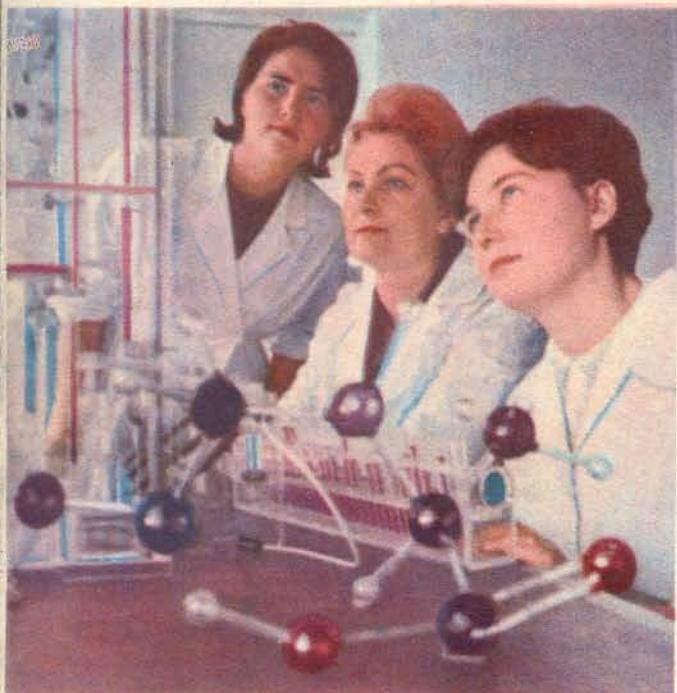

Понад Ворслюю-річкою проходять практику студенти інженерно-будівельного інституту Лілія Богдан, Борис Діденко та Олександра Страшино.

Після заліну.

Студенти-медики Валентина Кіктенко (праворуч) і Лідія Тищенко уважно прислухаються до порад професора Діни Олександровни Соркіної. Зараз самі лише проблеми біохімії володіють їх думками. А завтра? Сказати важко. Студенти — складний народ.

ВОНИ ДРУЖАТЬ З ЛІСОМ

Фото
С. БІЛОЗЕРОВА

На Україні дитяче лісництво. Його члени — учні Слоутської восьмирічної школи на Сумщині. Молодий лісничий Любов Іванівна Лагодіна (фото внизу) завжди знаходить час для своїх юних помічників. У лісовому розсаднику вона допомагає піонерам доглядати паростки майбутніх велетнів-дубів, струнких сосен, пухнастих ялинок. А школярі часто запрошують Любов Іванівну на свої урочисті збори. На першому знімку юні лісоводи покладають вінки до підніжня пам'ятника, що височить на місці формування партизанського загону під командуванням Петра Кульбаки. Принишки дівчатка, схилили голови хлопчики. Урочисто шепочуться над ними високі сосни...

300 ЖИТІВ

Так, ця мила, лагідна жінка прожила триста життів, створила триста різних образів, характерів. Це і чехівська Маша, і Еліза Дулітл, і синьйорка Бальбоа, і... та хіба ж всіх переліши! Різні герої, різні долі, а єднає їх життєва правда, глибина і переконливість почуттів. Все своє життя присвятила театрів народна артистка УРСР Ніна Василівна Тамарова. І зараз вона натхнено працює над новими ролями і мріє створити цікавий, повнокровний образ нашої сучасниці. — Мені б дуже хотілося, — каже Ніна Василівна, — щоб до того ж це був комедійний образ, бо найбільше люблю комедію. І ось мені пощастило: я граю удову професора Успенцева в комедії Д. Угрюмова «Дзвінок у порожню квартиру». А тим, хто відвідає постановки Харківського російського драматичного театру імені О. С. Пушкіна, пощастить ще більше, вони дістануть справжнє задоволення від гри талановитої трупи і її провідної актриси Н. В. Тамарової.

МАРИНА ВЛАДІ

Вперше ми зустрілися з Мариною Владі десять років тому у фільмі «Чарівниця». Її Інга — прообраз Олесі Олександра Купріна — полонила глядачів щирістю душі, безпосередністю і чистотою дівочих мрій, витонченою пластикою.

Потім Марину Владі побачили в картинах «Дні кохання», «Переконливі докази», «Вирок», «Принцеса Клевська».

В цих ролях артистка блискуче виявила інші грани свого обдарування, показавши жінок пристрасних, рішучих, впевнених, вольових і самовідданіх.

І кого б тільки не грава Марина Владі, всюди залишається вона красивою жінкою з глибокими почуттями. В її променистих очах завжди читаєш напружене духовне життя, в її руках і поглядах відчуваєш гармонію і грацію.

На IV Міжнародному кінофестивалі в Москві 1965 року Марина Владі була членом жюрі, на V Московському фестивалі минулого року — почесною гостєю. А сьогодні провідна артистка французького кіно і театру Марина Владі змінється в новому радянсько-французькому фільмі «Сюжет для невеликого оповідання».

Назвою фільму послужили слова з п'еси Антона Павловича Чехова «Чайка». А сам фільм — про створення перлинни чеховської драматургії, про автора п'еси і про Ліку Мізинову, з якої писав Чехов свою Ніну Заречну. Це фільм про дружбу і любов Чехова до незабутньої Ліки Мізинової, про естетичні і філософські погляди Антона Павловича, який хотів, щоб в людині було все прекрасним.

Марина Владі на «Мосфільмі» промовляє слова своєї ролі чистою російською мовою. В перервах вона також російською мовою (правда, без специфічного московського акценту) звертається до постановника фільму народного артиста СРСР Сергія Йосиповича Юткевича, який вільно володіє французькою мовою і готовий в першу-ліпшу хвилину прийти на допомогу гості. Але лінгвістичних непорозумінь на зйомочному майданчику не буває.

Український кіноактор Микола Гринько, відомий з багатьох фільмів кіностудії імені О. П. Довженко та Одеської студії, — грає Антона Павловича Чехова. На протязі всього фільму йому часто доводиться розмовляти з Лікою...

— Він мені сподобався, — сказала журналістам Марина Владі про виконавця головної чоловічої ролі у фільмі. — У нього дуже розумні і виразні очі. Для актора, що взявся за втілення чеховського образу, це, по-моєму, надзвичайно важливо.

Марина Владі — дочка російського співака Володимира Полякова-Байдарова, який під час першої світової війни воював волонтером у французькому воєнно-повітряному флоті проти німецьких загарбників. Після війни він одружився з відомою російською балериною, яка танцювала в «Гранд-Опера». І залишився жити в Парижі.

У подружжя Полякових чотири дочки, імена яких зараз відомі у всьому світі. Це талановиті артистки французького театру і кіно: Марина Владі, Оділь Версua, Елен Вальє, Ольга Варен. І не тільки матір Марія Полякова-

Байдарова і її прославлені доньки чудово володіють рідною мовою, а й чотирнадцять онуків, діти чотирьох сестер, прекрасно знають російську мову і готуються до поїздки на батьківщину діда і бабусі...

Твори Антона Павловича Чехова в паризькому домі Полякових, як і твори багатьох російських класиків, — настільки книги. П'еса «Три сестри» поставлена в паризькому театрі «Ательє» Андре Барсаком спеціально для сестер Полякових, які вже грали в ній близько трьохсот разів.

Запрошення на роль Лікі Мізинової Марини Владі не було випадковим. Сергій Юткевич розповідає, як на Міжнародному Каннському кінофестивалі в 1954 році він зустрівся з п'ятнадцятирічною Мариною Владі і як дивився фільм «Перед потопом», в якому юна артистка зіграла одну з головних ролей. Саме тоді і народилася у радянського режисера думка запросити талановиту актрису в одну із своїх картин. Довго обдумував цю ідею Сергій Йосипович. І ось, нарешті, коли приступив до постановки фільму за сценарієм Леоніда Малюгіна «Сюжет для невеликого оповідання», вирішив, що тільки Марина Владі зможе відтворити близьку і дорогу Чехову людину, доля якої склалася так трагічно.

Марина Владі почала зніматись з дев'яти років. Її перша роль — в італійському фільмі «Літня гроза». В одинадцять років грала в англійському фільмі «В житті все влаштовується», а в чотирнадцять уклала контракт з компанією «Чинечитта», переїхала у Рим і в тому ж році знялась ще у трьох фільмах. Вона знімалась у багатьох режисерів із світовим ім'ям — у Де Сантіса, Орсона Уеллеса, Годара, Андре Мішеля, Андрі Кольпі, Андре Кайята та інших. Зіграно нею понад тридцять кіноролей в різних країнах світу.

Але Ліка Мізинова — це її заповітна мрія. Вона сама переклала сценарій французькою мовою, щоб познайомити своїх друзів і продюсера з улюбленою роллю, прочитала всі листи Ліки до Антона Павловича в оригіналі, побувала у чеховських місцях... І зараз впевнено і з небувалим творчим піднесенням грає довгочекану, дорогу роль.

О. СТРИЖЕВСЬКИЙ.

РОЗГНІВАНА СОРОКА

— Ти чого кричиш, сорока!
Що у тебе за морока!
— Ой, морока, ой, морока!
Розкричалася сорока.
Чула вчора я від жаби,
А та жаба від кульбаби,
А кульбaba від вовчиська,
А вовчисько від зайчиська,
Ніби півник кукуріка,
Що я ледарка й базіка.
І до того ж недоріка...
Кукуріка й кукуріка...
Та хіба ж я, гарна й гожа,
На базікало похожа!!

ДОБРИЙ ВЕРБЛЮД

Говорив верблюд пташкам:
«Помогти я можу вам.
Як простелить нічка шати,
Зможу вам заколисати
На горбах любе маля:
І за це не треба плати —
Досить усмішки малят».

ЗОЗУЛЯ БУДУЄ ГНІЗДО

«Люблю я труд,—
Зозуля всім казала.—
Я б день і ніч
Хатинку будувала.
Та лише почну
То сонце в очі ллється,
То вітер віє,
То листочок б'ється...
Куди не глянь —
Усе якось невдача...
Тож не кажіть,
Що я така ледача».

ОЛЕКСАНДР ДЗЯТКО,
вчитель

Тернопільська область,
с. Устечко.

ХМАРИНКА

(ОПОВІДАННЯ)

Прийшла Оля з лісу і каже мамі:

— Ти знаєш, там так багато ягід,— і показала малину.
— Яка ти в мене хороша, донечко,— погладила мама Олю по голівці.— З цих ягід тобі солодкий пиріг спечу.
— Спечи,—каже Оля.— А я ще раз у ліс збігаю. Шоб ти і таткові, і собі пирогів напекла.

І дівчинка вже хотіла йти, та зупинилася:

— Ой, я й забула. Треба ще один кошик взяти. Бо там, мамо, не тільки ягід, а й грибів багато.
— Добре, добре, тільки далеко в ліс не заходь, бо заблукаєш,— наказала мама.
— Ні, не заблукаю,— і Оля пішла.

Назбирала дівчинка повний кошик малини, вийшла на узлісся і вирішила заховати його. Хай постоїть, поки вона назирає грибів. Але де залишити кошик, щоб потім легко знайти? Під кущем? Так їх багато.

Замислилась Оля. А була у неї звичка: коли щось думала, завжди дивилася вгору.

Високо над головою висіла хмаринка.

— А що, коли проти неї заховати малину? — подумала Оля і часу не гаючи, поставила кошик під кущем просто хмарки. Сама ж побігла гриби збирати. Було їх багато. І червоних шапочок, і маслюків, і підберезовиків. Назбирала і побігла до кошика з малиною.

— Знайду швиденько,— думає,— він під кущем проти хмаринки стоїть.

Та вийшла на узлісся, глянула на небо, а хмаринки нема. Шукала, шукала Оля свою малину, та не знайшла.

У слізах прийшла додому.

— Що з тобою, доню? — стурбувалася мама.
— Кошик з ягодами загубила.
— Де?
— У лісі,— схилила голову Оля.— І хіба тепер знайдеш? Хмаринки ж нема.
— Якої хмаринки? — не зрозуміла мама.— І до чого тут вона?
— Як до чого? — І ще частіше закапали слізози з Олиніх очей.
— Я ж заховала кошик з ягодами проти хмаринки. А коли прийшла — її нема.
— Яка ж ти в мене ще маленька. Хіба можна класти щось проти хмаринки? Вона ж на місці ніколи не висить.

Потім поцілувала Олю і сказала:

— А ти не плач. Сьогодні з нас і грибів вистачить. А завтра разом підемо до лісу, всі кущики оглянемо і кошик знайдемо.

Коли настав ранок, Оля з мамою вирушили в ліс. Довго шукали кошик і знайшли...

Зі смачної малини мама напекла пахучих і солодких пирогів. Іли їх і Оля, і мама, і тато.

Тільки з того часу Оля більше нічого не ховала проти хмаринки.

с. Баштанки на Миколаївщині.

ОЛЕКСІЙ ПЛЕМА.

n

алички, палички, палички. Толя старанно виводить їх у чорнетці ось уже майже годину. Тут же, на столі, лежить зошит, в який мама дозволить переписати палички лише тоді, коли вони їй сподобаються. Та коли це буде — Толя не знає, бо мама, його люба мама, стала невблагана:

— Писатимеш ще сторінку!

Безнадійний погляд оченя очевидний на розгорнутий зошит і знову палички... Рябіє в очах, болять пальці. І коли мама каже, нарешті, що можна писати у зошиті, в хлопця ні сил, ні бажання робити це. Йому набридли палички, ручка, книжки. Пригнічений сідає за стіл. А мати, критично глянувши на перший рядок, зауважує:

— Сьогодні писатимеш дві сторінки!

Майнула думка:

— Швидше писати! Швидше! І не буде поряд роздратованої мами, ні цього ненависного зошита, на який і дивитися не хочеться.

— Хороша в тебе мама.

О, звичайно, хороша. Як вона раділа, коли Толя написав акуратно, з натисками. Та сьогодні вона порадіє більше: він напише ще ліпше:

І Толя пише. Літери рівненські, на сторінці жодної помарки.

Тільки чуле, уважне ставлення повинне бути в батьків до дитини в перші дні її шкільного життя. І довір'я. Треба ж привчати юну людину до самостійного життя. Але стежити батьки мусять у ці дні не лише за дитиною, а й за собою, за кожним своїм словом.

...Боря став першокласником. В нього все нове: і костюмчик, і портфелик, і книжки, і зошити. І сам він сяє. У см'ї — радість. І не диво, що розмови тут про школу. Особливо багато розповідає тато. Згадує, як учився:

— Уроки? Та я їх ніколи не готував. Прибіжиш, бувало, додому, жбурнеш книжки куди попало, а вранці ледве знайдеш.

першокласники

Швидше! Швидше! Нехай собі свариться мати, нехай ці кляті крючечки роз'їжджаються у різні боки. Нехай! Скоріше б на вулицю. А завтра... Хай спробують знайти його і посадити за уроки! Він втече. А куди?

Толя починає думати, куди ж податись завтра. Що буде потім? Певне, матері все набридне і вона не буде така уважна до нього. Адже не стойти вона над старшою сестричкою, коли та готує уроки. Дарма, що Таня ледве переходить із класу в клас. Мати давно вже маєнула на неї рукою. Можливо, згодом і Толю забуде. Але тепер вона прагне хоч з нього «зробити людину»...

Ні, я не проти цих чорнових зошитів. Це добра порада вчителів. Але ж і користуватися нею треба не так, як Тolina мати.

Уявіть собі цю картину трохи інакше.

Толя сідає за стіл.

Сьогодні напишеш лише один рядочок у додатковий зошит, а тоді — у класний. Виконаєш завдання, потім трішки повчишся писати ось тут.

— Скільки рядків?

— Скільки сам захочеш. Але мені хотілося б, аби ти написав їх якнайкраще. Постараєшся?

Мати лагідно посміхається. Посміхається і Толя. Настрій у нього кращає. Мати знову така, як була раніше. Не кричить, не свариться. Як тут не постаратися? І Толя стається. Слухняні літери покірно лягають у рядок. Задоволена мати, приємно Толі від похвали вчительки.

— Гарно написав, молодець.

— Мама допомогла.

УНІВЕРСИТЕТ БАТЬКІВ

не є не всі діти однакові. Чому мої чотири, а тій — п'ята?

— Ти і запитала б про це у школі, — сказав тато.

Вранці дівчинка неохоче йшла до школи. Зерно недовіря до вчительки, що його посіяла мати, глибоко запало в дитяче серце. А коли б мати звернулась до педагога з тим, що схвилювало? Їй би пояснили в чому справа.

...Дівчинка вчаться в одному класі. Марині все дается легко. І пише вона гарно. За кожну роботу одержує п'ятірки. Звикла до цього і перестає старатись. Домашнє завдання теж виконала непогано, без помилок. Можна було б поставити п'ятірку. Та вчителька не хоче «натягувати». Вона знає, що тільки четвертка примусить дівчину бути вимогливішою до себе, більше працювати.

— Я теж тільки письмові виконувала, — хвалиться мати.

— Ну, а я, — затягується ціаркою батько, — у дівчат списував. Котра не дозволяла — за коє...

Боря дзвінко смеється: он як у нього тато бідовий!

А через деякий час хлопчиксько образив однокласницю Надю за те, що не дала переписати задачу.

Перші списані сторінки, перші оцінки, перші класні збори.

Вчителька кладе на стіл зошити.

— Можете переглянути.

Зашелестіли сторінки. Схилились над ними батьки. Перегортають. Та враз одна з матерів спокійніла і до іншої пощепки:

— Не розумію, за що тут четвертка? Ви тільки порівняйте. У цьому зошиті п'ята. Моя Марина не гірше написала, а четвертка.

Вдома мати гнівалась:

— Це погана вчителька, бо для

Зовсім інша картина з Валею. Вона старанна. Їй так хочеться одержати п'ятірку! Кожного дня з надією розгортає зошит, але завжди знаходить якесь дрібниця. І Валя починає зневірюватись у собі. Тут досвідчене око педагога приходить на допоміч. За таку ж роботу, як у Марини, її ставлять п'ятірку. Учениця оживає. Пише легко, з радістю. І скоро в її зошиті спрвижні, цілком заслужені п'ятірки.

Ось вам і різні оцінки за однакові роботи. Про них і розповіла вчителька Марининій матері... Але, на жаль, сталося зовсім інакше. А тому я раджу батькам: з перших же днів навчання, коли ваша дитина переступить шкільний поріг, тримайте тісний зв'язок із школою, з педагогом. Це нові друзі з вашої дитини.

ЛІДІЯ ТОВСТОЛІС.

Чернігів.

и відео терен

Дорога бігла понад лісосмугою. Після вчорашнього дощу все було свіже, привабливе — і розлогі поля, і вміті кучері дерев, наче й не відчувається осені.

На візку нас троє. Я, дядько Василь, що, звісивши ноги з полудрабка, зірдка цвохкав батогом, і незнайомий чоловік.

— Ач як розрослася, — кинув візниця. — Наче недавно наші дівчата садили, а диви, яка краса!

...Незнайомий зіскочив з візка.

— Ви, дядьку ідьте. А я до села наврошки піду.

— Коли не заперечуєте, і я з вами.

Візок покотився далі, а ми звернули на стежку, що бігла між лісосмугою і заростями терну.

Мій супутник ішов, хльоскаючи прутком по тернових кущах. Раптом він здивовано зупинився: на одному з кущів серед грон темносиніх ягід біліла квітом тернова гілка.

— Ти диви, — мовив незнайомий, — осінь, а він цвіте, ще цвіте...

Скісний промінь вечірнього сонця впав на його обличчя, трохи стомлене, але ще молоде. Над високим чолом русяєв чуб, очі велики, сумні.

Він обережно зламав гілку.

По той бік посадки, з поля долинули жіночі голоси...

Цвіте терен, цвіте терен,
та й цвіт опадає.
Хто з любов'ю не знається,
той горя не знає...

Мій супутник слухав пісню, затумавши подих. Він йшов поволі і відчувається, що його думки не тут, а десь там, в далекому лише йому відомому...

Затихли останні слова пісні. Жаль було розлучатися з нею.

— Я бачу вам сподобалася пісня.

— Вона чудесна! — відповів я.

А вам?

— Я люблю її давно. — I людина заговорила, заговорила щиро, відверто.

— Цю лісосмугу і я садив. Он там, де кінчиться кукурудза, за бугром села Озерне. У ньому я народився, ріc, чвився. Там уперше покохав.

Я уважно слухав, не перебиваючи. Я знат, що іноді в серці збирається стільки, що вінця не витримують і в якийсь час, в слушну мить, через край терпіння виливається щира розмова-сповідь.

— І я й раніше знат, зустрічав, адже в одному селі. Ви розумієте, це дівча нічим не виділяється серед своїх подруг. Такі ж коси з білимі кісничками, такий же облуплений від невблаганного сонця кінчик кирпатого носа, навколо якого веселими цятками розсипалось ластовиння... Звичайна собі Улянка.

Ішла сімнадцята весна моого життя. Одного разу я вертався з поля. Ішов навпротеся, відбившися від гурту. Мав намір нашвидку повечеряти і сісти за підручники. Твердо вирішив скласти іспити до педагогічного вузу.

Сонце вже зайшло, але була та прозорість весняного вечора, від якої приемна містість розливавася по тілу.

На одному з перехрестя на мою стежку вибігла Улянка. Глянув я на неї і здивувався: Очі... таких не було ні в кого. I вся вона якася незвичайна, нова...

— Чого дивишся, — питав, наче ще бачив ніколи?

— Такої не бачив.

— Якої? — а в очах відблиск лукавого сміху.

— Такої гарної.

— Жартуеш?

— Ні, справді. Виходь, як упорашся дома, сюди. Вийдеш?

Улянка дзвінко засміялась і побігла стежкою. Здаля гукнула: — Прийду...

Тоді саме цвів терен.

Непомітно осінь підійшла. Я збиралася до інституту: повідомили, що заразувають мене студентом.

На душі було радісно і тривожно. Вабило студентське життя, тривожила розлука з Улянкою. I якусь мить я був ладен махнути на навчання рукою. Сказав про це й. У вілповідь змахнула слівовинки з очей.

— Ні, ні, Андрійку, ідь, вчись, не кожен після цієї війни таку можливість має. Час швидко мине. А я чекатиму. Тільки б ти був таким ширим, як зараз. Я чекатиму, все життя чекатиму!

Після першого курсу я приїхав на канікули. Одразу не додому пішов, а до неї. Якими очима глянула на мене Улянка!..

Та на зимові канікули в Озірне я не поїхав. Студентський вир захопив мене. Потім забув відповісти на лист Улянки, на другий... а згодом вона сама приїхала. В той день у нашій кімнаті в гуртожитку зібралися хлопці й дівчата з факультету.

Вона зайдла в кожусі, закутана в хустку, в чоботях з двома корзинами, перев'язаними рушником... і мені стало... соромно, соромно, що вона

приїхала до мене. Улянка зрозуміла це серцем.

— Ну, родичу, як ти тут живеш? Приймай гостинці від матері, а мені ніколи, побіжу в своїх справах,

— Стривай, Улянко! Я проводжу тебе...

Мій йшли мовчки. Жодного докору я не почув від неї.

— Чого ж так, не попередивши? — промірився.

— Як же тебе попередиш, коли ти навіть на листи не відповідаєш.

— Розуміш, вчитись доводиться багато...

Слів не було.

Влітку мені запропонували роботу вожатого в піонерському таборі. Умови курортні, що й зарплата.

Улянці я не писав, бо почав дружити з однією студенткою. Вважав, що покохав. А Улянка, то дитяче захоплення. Та виявилось інакше. Я одержав призначення в одне з сіл Західної України. I моя Віта не погодилась іхати зі мною. Розсталися без сліз. Мене захопила робота. В'їв, що молодий, що все попереду... Але чомусь дитяче захоплення не забувається. Все частіше самотніми вечорами я згадував Улянку. А колись почув, як співали дівчата: «Десь поїхав мій миленький іншої шукати...» I ясно побачив великі тернові очі Улянки, наче почув її пристрасне: «Вчись, любий, а я чекатиму, чуеш, чекатиму, все життя».

І ось я тут. Домігся, щоб мене перевели в школу Озерного.

Ми вже підходили до села. Мій супутник прискорив ходу.

— Он її хата, — мовив він.

На стежку з балочки вибігло дівчатко з букетиком польових квітів. Цікаві темні оченята дивились на нас.

— Чия ти? — запитав він.

— Мамина, а ти чий?

— Нічий.

— Так не буває, — на те йому дівчатко.

— Буває, а з ким ти живеш?

— З мамою.

— А тато де?

— Не знаю, десь поїхав.

Мій супутник зблід.

— Давно?

— Давно, ще як мене не було.

Я глянув на нього, в очах його був такий біль, що я мимоволі відвернувся.

— Василинко, Василинко, — почувався від села.

— Ой, мама гукає, — і дівчинка, мов зайча, стрімголов побігла на поклик.

Пішли і ми з Андрієм.

— Зайдіть зі мною, — ніяково посміхнувся він, — разом якось веселіше.

Ми увійшли на подвір'я. З хати долітало дзвінке щебетання Василинки. Ось відчинилися двері, вийшла молода жінка. Іх погляди зустрілися. Він простяг ій тернову гілку.

— Навіщо ти її зламав? — мовила Уляна. — Адже вона цвіла...

Я повернувся і тихенько пішов з двору.

Вони, мабуть, і не помітили цього. Згодом я оглянувся. Вони стояли, не підходячи один до одного... Чи простить...?

АНАТОЛІЙ ПАЩЕНКО.

СПІВИ СЕРЦЯ

Kриворівнянські народні співанки. Мов найдорожчі самоцвіти верховин, уособлюють вони красу рідного краю, веселу, невгамовану вдачу горян, їх віру в життя.

Записувати і творити коломийки стало метою життя народної поетеси Параски Стефанівни Плитки. Коломийкарка знаходить стежки на полонині, дaleкі хутори, буває на весілях, вечорницях, слухає співанки, запам'ятує. А скільки вона їх знає, можна судити з відповіді самої коломийкарки:

Ой бондаре, бондарику,
Відколи тя прошу:
Та втеши ми коновочку —
Най співанки ношу.

У Параски Стефанівни справжній клуб коломийкарів. Тут завжди можна застать тих, хто творить нові співанки чи збирає їх.

Господиня — жінка років під сорок, в писаному киптарі, барвистій хустці ради приймає гостей. В хаті все нагадує про пісенну та художницьку творчість: всюди лежать списані співанками папери, а поряд різноманітні малюнки — коломийкарка майстерно пише і карпатські пейзажі. Малює в своєму особливому стилі, властивому її співанкам — яскраво, барвисто. Ну, а коли візьмеме в руки гітару, трохи примуржить очі і почне співати гуцульські співанки, дух у вас перехопить, а, може, і підступить щось до горла; і на все життя

запам'ятається чарівність цього краю, самобутність пісень що так захоплюють, привозять душу, будять думки.

Ой нема то краю, краю
Кращого у світі,
Як рідненька Гуцульщина
В весняному цвіті.
Дивуються мені люди,
Що я така пишна,—
Мене мамка тоді мала,
Як зацвіла вишня.
Та у полі три тополі,
А четверта сосна,—
Чудуються молодички,
Де я така зросла.
Не чудуйте, молодички,
Та на красу мою,—
Мене мамка щодень мила
Золотою водою.

Не дивно, що до хати Параски Стефанівни не заростає стежка — сюди йдуть не лише горяни з найдальших «верхів», з найдальших полонин і хуторів, а люди з Одещини, Київщини, Миколаївщини, Херсонщини, Донбасу...

Залишають вони записи-згадки, що не можуть не схвилювати.

«Дякуємо Вам, дорога людино, що

Ви є, що живете, як гірська річка, серед Карпат.

Засівайте ж завжди, як і тепер, слова, які б доносили до нас могутній дух нашого народу, ніжну і чарівну мелодію щирої української душі...

VIKTOR BABIJ.

волода́рка добро́го настро́ю

Її підвладні джаз і симфонічні оркестри, хорові капели і ансамблі бандуристів. Сам Муслім Магомаєв співає тоді, коли вона захоче.

Я чув, як троє юнаків з медичного інституту просили дівчину заспівати пісню «Ясени».

— Будь ласка, — присміхнулася вона. — Тільки її виконає за мене Микола Кондратюк.

За хвилину голос відомого співака доніс до слухачів неповторні барви чарівної української природи.

Односельчани Галини — колгоспники з Бандишівки, що у Могилів-Подільському районі, схотіли почути капелу «Думка» і обов'язково артиста Дмитра Гнатюка.

Дівчина виконала їх прохання. Батько її, бригадир садово-городньої бригади артілі імені Леніна, написав доньці: «Спасиби, любля. Концерт слухали в нашому клубі, і він припав до душі. А коли заграли «Черемшину», підтягнули всі, навіть дід наш, Андрій»...

Хто ця незвичайна дівчина?

Галина Стасюк — продавець відділу музичних товарів. В її розпорядженні не тільки скрипки, гітари, флейти, контрабаси, але й п'ятдесят тисяч пластинок.

Звичайно, з таким «оркестром» самій не справитись. Тому завжди поруч Тамара Покалюк, Наталія Стрельбицька, Валентина Вороніна, Світлана Жак, П'ятірка комсомолок — весь музичний відділ вінницького центрального універмагу.

Кожна з дівчат має диплом про закінчення торговельного технікуму. Але цей документ вони вважають лише першою сходинкою у трудовому житті. Наталя і Світлана, наприклад, вже штурмують інститутську науку, а їхні подруги готуються до вступу в вуз.

Повідали мені комсомолки, що працювати за прилавком не дуже легко, особливо в музичному відділі.

— Ну, подумайте самі, — каже Галина Стасюк. — Оце приходить до мене пара молодят і просить порадити, які пластинки придбати на весільний банкет. Таких тонкощів нас у технікумі не вчили. Доводиться пропонувати на власний смак. Думаю, що продавців музичних відділів і кіосків слід хоча б знайомити з нотною грамотою, основами музичного мистецтва.

Ми, звичайно, за це, Галино, і гадаємо, що так воно і буде. А поки що сподіваємося на твій смак, на твої навички.

...У просторому залі універмагу літиться пісня про Москву. Це подруги Галини знайомлять покупців з щойно одержаними новинками.

А з відділу музичних товарів один за одним йдуть покупці з пластинками в руках. Вони несуть додому джерело доброго настрою.

C. ГОРВІЦ.

«ПРОВЧИЛА»

ГУМОРЕСКА

Іван і жінка як сварились
Таку звичку мали:
Після сварки де б не стрільсь —
Тижнями мовчали.

Тільки пишуть — не говорять
Про домашні справи:
Де горшки з борщами стоять,
А де інші страви.

Як наїться Іван смачно
«Дякую» — напише.
І записочку завбачно
Куди йде — залише.

Якось знову посварились
(Як раніш бувало)
Цілий місяць не мирились
І не розмовляли.

Відрядження. Швидко треба
Іхати Івану.
Звісно, виникла потреба
Піднятися рано.

На папері Іван пише
Записку дружині:
«Розбуди мене ти завтра
О шостій годині».

Жінка папір прочитала,
Подумала мало.
«Добре, Іване» — відписала
Як завжди бувало...

Бранці Іван як скопився
Очам не повірив —
На вулицю подивився,
Годинника звірив.

На годиннику десята
Була вже година...
Тихо зайшла до кімнати
Дружина Марина.

«Чому мене не підняла!»
Гукнув він Марині
А та мовчки показала
Папір на перині.

І лукаво усміхнулась
Івану Марина:
На папері красувалось —
«Встань, шоста година...»

Вагон електрички був майже порожній. Я зручно вмостиився біля вікна і розгорнув газету. Раптом відчув на собі чийсь уважний погляд.

— Ісподарка темних, як ніч, очей наблизилася до мене і пообіцяла:

— Щасливий будеш, багатий будеш, здоровий будеш.

— Серйозно? — здивувався я.

— Успіхи на тебе чекають, — додала незнайомка.

— Які ж саме? — поцікавився я.

— Поклади на долоню карбованця!

Я поклав. Вона довго вивчала мою руку. Поплювала на карбованець. І сковала його до своєї кишени.

— В особистому житті тобі не щастить. — почала вона. — По-справжньому тебе не люблять. Всі слова про любов — то пусте...

— Może не любить дружина? — здивувався я.

— Не любить, — сказала ворожка. — Вона зирається піти від тебе. До іншого. Але ти не сумуй. Все минеться. Ти зустрінеш бубнову даму. Вона до тебе буде з коханням та інтересом...

— А в казенному домі, тобто на роботі, на тебе чекає великий успіх, — юродовжуvala ворожка. — Ти станеш начальником. Буде багато грошей...

Електричка зупинилась, і ворожка поспішила до виходу. Я її проводжав іронічним поглядом:

— Невже вона думає, що я повірив? Правда, єдине, де вона була недалека від істини, це про казennий дім. Таки дійсно, місяць тому керуючий натякнув, що задоволений моєю роботою. Я ще тоді подумав: може зав. відділом зроблять? У нас якраз ставка вільна. І про гроші правильно. Якщо стану завом, зарплата на тридцять карбованців збільшиться.

А от про дружину — чиста брехня! І додуматися до такого: «піде від тебе». До іншого! До кого це, іншого, цікаво? Де вона знайде кращого за мене? Правда, вона мені завше за приклад ставить Василя. Мовляв, і не п'є, і не палить, і в «пінг-понг» не грас вечорами. Але вона Василеві не потрібна. В нього стільки красивих, юніх подруг. Хоча... Здається, і він не раз передавав привіт моїй дружині. І все якось багатозначно підморгував...

Та що я мелю! Ніколи не повірю, щоб Василь на це пішов. Він же мій друг. Хоча... Знаємо ціну дружби. Ось у Прохора Федоровича, скажімо, одбили дружину. А хто це зробив? Його найліпший приятель. До речі, куди це вона все вечорами ходить? Каже, до кравця. Досить наївно звучить. Я то знаю, сам недавно костюм шив. Одна-две примірки — і все.

96-РІЧНА СТУДЕНТКА

ЖІН-
КАМ
ПРО
ЖІ-
НОК

Найстарішою студенткою коледжу в американському місті Кембрідж (штат Массачусетс) є 96-річна місіс Дарлінгтон. В 1896 році Ті довелося кинути навчання. І ось тепер бабуся вирішила завершити свою освіту. Вона вчиться на одному курсі з своєю правнучкою.

А щоб щовечора... і Василь якийсь надто привітний. Все подовгу руку трясе. А трясло б йому...

Все зрозуміло! і як це я, дурень, нічого не помічав. Ну, звісно, як завжди у мелодрамах, чоловік про все дізнається останнім. Значить, таємна змова. Тут працюєш, як віл, а в тебе за спину зрада...

Скочивши з електрики, я з вокзалу подзвонив приятелеві:

— Андріо, — кажу, — ти мені терміново потрібний.

— Так пізно?

— Йдеться про моє життя, — пояснюю, — сімейне!

До години ночі просиділи з ним у кафе «Ластівка». Андрія так обуріла моя розповідь, що він ладен був негайно зажадати від Василя пояснень. Лише ідея поїхати в аеропорт (там коняк продають до ранку) стиримала його.

— Друга в біді не кидаю, — оголосив він своє кредо.

А далі події розгорталися саме так, як обіцяла ворожка. Не встиг я вранці переступити поріг своєї квартири, як дружина повідомила, що ви-рішила піти од мене.

— Набридло, — пояснила вона.— То все вечорами десь тебе носить, а тепер і на ніч додому не приходиш.

— Ну й біжи до нього, зрадниця, — кричав я їй услід якомога байдо-ріше. — Обійдуся без тебе. Я зустріну бубнову даму. Вона до мене буде з коханням та інтересом...

Ввечері, коли я в електриці повертаємся додому, вчорашня знайома мені знову пообіцяла:

— Щасливий будеш, багатий будеш, здоровий будеш...

Я мовчки витягнув карбованця. Вона довго вивчала мою руку і сказала:

— Вижу, добрий чоловік, не щастить тобі на роботі. Неприємності на тебе чекають. Проте, в особистому житті — щастя і радість. Тебе по-справжньому люблять. Тільки бійся бубнової дами.

Вона до тебе з неприємностями...

ЮРІЙ ПРОКОПЕНКО.

МИХАЙЛО ХИЖКО

ФТО ЛЮБОВ...

Чи в Києві,
Чи в Харкові,
Чи в Львові
Одне дівча померло від любові.
Людей і ніч протиснутись
в дворі,
З'явилася незабаром лікарі —
З республіки,
Із області,
З району
І вставили їй серце із капрону.
Покінця прокинулася: «Люди!
А серце
Це
Також любити буде!»
Немов крізь сон, почулося їй: «Ні!»
— То... ліпше залишуся у труні...

ШОСТИЙ ДИПЛОМ

Жителька Флоренції Берта Бернайз, якій минуло 64 роки, нещодавно одержала свій шостий диплом — вона успішно закінчила біологічний факультет університету в Пізі. Ще раніше допитлива дама скінчила медичний, природознавчий, фармацевтичний, філософський та дипломатичний факультети.

ПЕРШИЙ РЕКТОР

Першим ректором-жінкою у багатій історії німецьких університетів є професор доктор технічних наук Лізеллота Герфарт. Вона очолює Дрезденський політехнічний інститут, в якому навчається понад 18 тисяч студентів і який вважається одним з найбільших технічних вузів Європи.

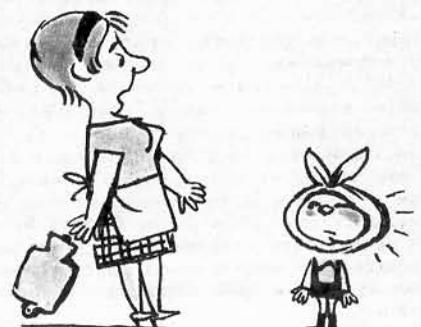
НИЧОГО СОБІ ПРОФЕСІЯ

У західному Берліні одна жінка так записала в анкеті свою професію: «Унфальшеденкер-пербехіндертенбешефтігунгстерапевтін», що в перекладі з німецької означає: «лікар-терапевт, що займається трудовіщтуванням осіб з різними тілесними вадами».

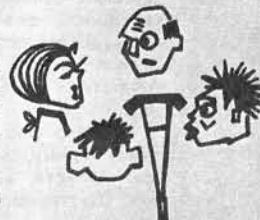
І. ПЕРКАТЮК.

Мал. В. Горбачова.

МАМІНЕ ТОРЕ.

ДОРОГІ ЧИТАЧІ! СЬОГОДНІ У НАС НОВОСІЛЛЯ — ВІДНИНІ НА СТОРІНКАХ НАШОГО ЖУРНАЛУ ВИ ПОБАЧИТЕ ОСЬ ТАКУ МАРКУ — ТО ЕМБЛЕМА НАШОГО МОЛОДІЖНОГО КЛУБУ «ЛАСТИВКА». СПАСИБІ ВАМ УСІМ ЗА ПОРАДИ І ГАРЯЧЕ БАЖАННЯ БУТИ НАШИМИ ПОМІЧНИКАМИ. НЕХАЙ НЕ СУМУЮТЬ ТІ, ХТО НЕ ОДЕРЖАВ ПРИЗ ЗА НАЙКРАЩУ НАЗВУ І ЕМБЛЕМУ КЛУБУ. У НАС ВСЕ ПОПЕРЕДУ — КОНКУРСИ, ПРИСТРАСНІ РОЗМОВИ, СУПЕРЕЧКИ І БЕЗСУМНІВНО, ЗАОХОЧЕННЯ АКТИВІСТІВ «ЛАСТИВКИ». ОТЖЕ, ЗА РОБОТУ! ЗИЧИМО ВСІМ УДАЧ І ЧЕКАЄМО ЗУСТРІЧЕЙ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ.

ПИШІТЬ, що цікавого у вас на роботі, в школі, колгоспі, на заводі, в інституті. чи є у вас друзі і за що шануєте їх, про людей, яких вважаєте найдорожчими — матерів, вчителів, подруг, коханих, просто знайомих. про найголовніше в житті — служіння своєму народові. Як готуєте себе до цього?

ЧАСТО МИ ЗБИРАТИМЕМОСЬ У СВОЄМУ КЛУБІ, щоб поговорити і про сухо наше, жіноче: як ми приходимо на побачення, чи уміємо завжди бути ніжними і лагідними, як любимо, як поводимо себе в товаристві.

А ЗАРАЗ НАЙПЕРШЕ СЛОВО — ТАНІ, ДЕСЯТИКЛАСНИЦІ зі ЗАПОРІЖЖЯ. ЯК ГАДАЄТЕ, ДІВЧАТА, ЧИ ГОРДА ВОНА? І ВЗАГАЛІ, що значить — бути гордою?

„Своя... це добре?

Пригадую себе малою: штанці коротенькі, хлопчана заніска «іжачок», майка в смужку синю, моряцька. Батько подавував... Мама дивилася на мене і все казала: «Гарний у нас росте хлопчик!». Мені це подобалось. І гралася я завжди з хлопчиками, і ні в чому не поступалася перед ними — рибалити, так рибалити, в кіно — з ними, коли бійка — нарівно ділила синяки. У дворі за те називали мене «бідовою». Не лише дівчата, хлопці не сміли перечити мені. Та як і перечити — бігаю швидше всіх, ніколи не плачу, хоч би я боліче було, з презирством ставлюсь до тих, хто шиє платтячка з мереживом і просить у мами купити на день народження тільки ляльку...

А мені дарували «Конструктора», а то ще батько на нас двох «Футбол» передплачував... А потім до школи пішла, і мене посадили поруч з дуже тихим, сором'язливим хлопчиком. Я не могла терпіти ні його лагідного голосу, ні того, як він вибачався, коли пролив на мій зошит чернило. Минули роки... Я вже закінчила дев'ятий клас. І все залишаюсь «своїм хлопцем». Мені можна і якусь історію не зовсім делікатну розповісти, і по плечу поплескати як «свою в доску».

Одного разу мама на базар послала. Несу сумку, ледве руки не відриваються: капуста, картопля, відерце з сливаами. Зустрічаю свого приятеля Вовку. Ми з ним ще з першого класу в одному товаристві. Йдемо, він з села приїхав, розказує, як на полювання ходив з

дідом. Слухаю, а в самої думка: «скоріше б до автобуса». Відпочити соромно, ще скаже Вовка: «Ну й слабина!». І так раптом захотілось, щоб він допоміг мені! Щоб сам сказав: «Тобі важко...». А Вовка мовчить, каже, що загоріла гарно. Не стерпіла я, та й зі злостю:

— Ніж базікати, краша допоміг би...
— А що, сили поменшало за канікули? — дивується Вовка.

— Спробуй ти нести...

Вовка бере сумку і я помічаю якусь не знану досі в ньому сором'язливість. «Я не знав, що ти, як усі дівчата». Якська кривда чулась мені в цих словах. Кривда чи зневага? Принесла додому все, а слова ті — в пам'яті. Ображаюсь на Вовку. А потім про себе почала думати...

Мені завжди цікаво було з хлопцями. Весь час в них щось нове: марки, лижі, снігові баталії, а скільки книжок перечитують! І все вишукують про подорожі, про нові краї. А космос! Мені довелось серйозно засісти за брошюру. Дещо здавалось нецікавим, але я боялася. Боялась, що вони не признають мене своєю. А ще здавалось, що інакше я втрачу свою гордість. Бо в моєму розумінні це щось схоже на самостійність, на абсолютну рівність в усьому: і дрова вміти пилити, і веслувати, і на якості цигарок розумітись... Все це я вміла і вважала себе чи не найпершою дівчиною в класі.

А що! Ніч сидітиму над задачею, а в хлопця не переписуватиму, на уроках праці пальці поздираю, та щоб котрийсь

підійшов і спробував показати — нізащо. У поход підемо — дівчата лиш з пойзда зійдуть — свої рюкзаки на хлоп'ячі плечі перевісять, а я несу свій сама. Отже, я горда, правда? Тільки чому...

Чому в мені ніхто не бачить дівчину? Вовка оце недавно сказав: «Ти якась така, Таню...». Серце в мені закалаталось, думаю скаже «хороша», а він: «Своя. Тобі треба було хлопцем народитись, з тобою — легко!... Легко? Тоді чому не мене, а Олю він ждав після уроків? І я бачила, як ішла Оля. Я мильувалася нею. Бо я нізащо не могла б так іти, — тихо, майже нечутно, з якоюсь незрозумілою для мене гідностю. Вовка у неї портфель узяв і був якийсь принищкий і, по-моєму, щасливий. А у мене портфель не взяв би і не пропустив би мене вперед у тролейбус, і не дивився б на мене такими очима. Бо я — «своя». Я — то наче він... А Оля? Я її і гордою то не вважала, і слабенька вона (куди її до мене!), і задачу переписати може, а Вовка, коли поруч неї шов, схожий був на дитину. Мабуть, і не штовхався, як при мені, і квіток взяв, а не «зайцем» їхав. А зі мною, бач, можна. І чогось так жаль мені стало! І що в ляльку я мало гралася, що квіти не люблю, що в кімнаті моїх всі книжки — про футбол, і що можна мене, як «свого хлопця» штовхнути, можна прийти до мене і розказати, яка Оля лагідна, яка гарна і... горда. Горда? А я? Не гірша ж за неї — пліток не люблю, за оцінку, за трійку плакати не стану, як Оля. А та пальця прищемила — трагедія, весь клас утішав. Соромно дивитись було! Терпіти неможу, коли дівчата наче в заслугу собі ставлять свою слабість. І вже занадто часто користуються цим — на контрольних, екзаменах, коли в колгоспі працюємо. А я не буду так робити. Не хочу.

Прізвища мого не пишіть, не треба, а то хлопці соромити ще будуть, скажуть, розхникалася. Вони не люблять цього. Напишіть просто — Таня — і все. А живу я в Запоріжжі.

У класі і на балу

Зачіска школлярки мусить бути скромною і водночас привабливою. Знайдіть такий її вид який личитиме вам і подбайте про те, щоб вашу буденну зачіску легко було перетворити на нарядну, вечірню.

Ось які зачіски з волосся різної довжини пропонує вам молодий київський перукар Світлана Климова.

1. «Наталка». Зачіска для дівчини, що має густі коси. Щодні їх можна укладати вузлом на потилиці. Вільно заплетені і опущені на плечі коси матимуть святковий вигляд. Ще більшої нарядності нададуть зачісці стрічки, що перехоплюють коси високо вгорі.

2. Зачіска «Марія» дуже нескладна. Волосся слід накрутити на крупні бігуді і ретельно розтягти щіткою. Святковий її варіант створюється за допомогою стрічки, що перехоплює волосся на рівні скроні.

3. Щоб зробити зачіску «Галинка», слід коротко підстригти волосся, накрутити його на бігуді і, розчесуючи, надати бажаного напрямку. Чоло прикрити густим чубком, що зливається із лівою скроневою прядкою волосся.

Цю зачіску можна трохи різноманітніти, якщо волосся зачесати за вуха і закріпити його брошкою.

**хочете
відпочити?**

Ви зупинилися в нерішучості. Я бачу: втомилися, блукаючи дніпровськими схилами. Хочете спочити? То ходімо, тут уже недалеко. Он тією стежиною я виведу вас до млина. Ви дивитесь з недовірою: хіба ж тут ішо збереглися млини? А чому — збереглися? Цей зовсім новий. Он гляньте, уже видно з-за дерев його світло-жовті стіни. Підімемося крутыми сходами, сядемо на широку лаву і чекатимо, доки вийде до нас припорошений борошном господар. Він — привітна людина, цей мірошник. І він, і його помічниці, дівчата-офіціантки. Ви знову зводите на перенісі брови: млин і офіціантки? Так, саме так. Бо ж ми йдемо у ресторан. Куштували коли-небудь «Напій мірошника?» А мірошникову юшку з галушкиами? Тут, у «Млині», здорово готовують. Ходімо.

А зовсім недалеко, у Гідропарку збиряються за столами друзі-мисливці і просто друзі: співробітники, товариші по навчанню, сусіди. У рес-

торані «Мисливець» їх радо почастують дичиною, ведмежатиною, м'ясом лося.

«Млин», «Вітряк», «Мисливець» — вже самі назви нових київських ресторанів говорять про незвичайність цих закладів. Тут вас почастують подекуди вже забутими стравами української національної кухні. Ви будете приємно здивовані... У гардеробі вам допоможе роздягніти чоловік, вбраний у буденний сільський одяг, у залі зустрінє славнозвісна Солоха. Думаю, вам сподобається і незвичайна обстановка у ресторанах. Адже не тільки зовні вони відповідають своїм назвам. Пшеничний сніг біля стіни, мішки з борошном по кутках, оригінальне художнє оформлення — і весь час ви залишаєте відчуття того, що ви справді знаходитесь саме у млині.

Приємно відпочити у ресторанах, що різняться не тільки назвами, як це найчастіше було досі. І обирають їх відвідувачі відповідно до свого настрою, до бажання провести вечір удах чи в невеликому товаристві.

У НАЙУРОЧИСТІШИЙ ДЕНЬ

Фото С. БІЛОЗЕРОВА.

Редакція журналу «Радянська жінка» сердечно вітає тих, хто рука в руку з коханим збирається переступити поріг нового життя.

Пропонуємо кілька ідей для весільних туалетів. Підкреслюємо, саме ідей, бо варіанти шлюбних платтів можуть бути найрізноманітнішими. Впевнені, що ваше вбрання у цей найурочистіший день буде продумане до найменших дрібниць, ви врахуете все, і доберете речі туалету так, щоб всі вони гармонійно поєднувались і свідчили про добрий смак.

Моделі, що їх читачі бачать на цих сторінках, розроблені різними творчими колективами і різними авторами, але всі вони прагнули одного: аби ви почували себе в цьому вбранні зручно і були найгарнішою.

Плаття, оздоблене славетним російським мереживом, створено у Київському будинку моделей. Зверніть увагу на головний убір. Традиційна фата тут замінена на мереживну хусточку.

Плаття з синтетичної білої тканини створене художниками Одеського будинку моделей. Його рукава з прозорого капрону на манжетах розшиті штучними перлинами. Ці ж перлини утворюють ніжний візерунок навколо вирізу горловини.

I, нарешті, маленьке плаття з гіпюру, оздоблене бахромою з перлин — робота художниць Київського будинку моделей. (Викроїку його див. на додатку до цього номера журналу). Бажаємо ж чудового весілля і щасливого подружнього життя!

Mogu

ревматичне ураження мозку

Ревматизм — тяжке інфекційне захворювання, яке дає рецидиви, тобто має своєрідний хронічний перебіг.

Часті ангіни, наявність у мигдаликах гнійних пробок, що містять величезну кількість мікроорганізмів, захворювання носоглотки, каріозні зуби та ін. — все це створює загрозу для здоров'я і в першу чергу — загрозу захворювання на ревматизм. Отруюючи організм токсинами, тобто шлаками, що їх виділяють мікроби, ці на перший погляд несерйозні захворювання різко ослаблюють його, знижують опірність. Випадкове переохолодження, перевтома може стати поштовхом до початку ревматичного процесу. Найчастіше він розвивається в серці, викликаючи ураження його з утворенням поруки.

Серцева і серцево-судинна форма ревматизму найбільш поширені. Однак ревматичний процес уражає і інші системи організму. Досить поширено є нервова форма, коли ревматичний процес розвивається в самій речовині мозку і його судинах. Слід сказати, що ревматизм, на який людина не-рідко хворіє ціле життя, виникає, як правило, в юнацькому, а то й в дитячому віці. З'являються ті перші ознаки ревматичного ураження мозку, яким часом не надають належного значення.

Серед численних проявів ревматичного ураження нервової системи найбільш поширено є так звана ревматична або мала хорея. Її супроводить, як правило, ураження серця, в якому виявляються типові для ревматизму зміни.

Захворюють на хорею здебільшого діти віком від 5 до 15 років, частіше дівчатка, особливо з підвищеною нервовою збудливістю, астенічні, тендітні. Захворювання виникає переважно в холодну, дощову пору року. Хвороба розвивається поволі, іноді з незначним підвищеннем температури (в разі тяжкого ураження серця можливі і значні температурні коливання).

Дуже часто перші ознаки захворювання витлумачуються неправильно. Вони полягають у підвищенні дратливості, плаксивості, розсіяності, підвищенні втомлюваності, раптовій зміні настрою. Однією з перших ознак захворювання є так званий гіперкінез, який характеризується порушенням координації звичайних рухів і появою вимушених. Вони виникають спочатку періодично, а потім дедалі частіше аж до безперервних, і зникають тільки під час сну. Руховий неспокій супроводиться руховою невправністю.

Внаслідок рухової невправності такі діти чіпляються за оточуючі речі, роняють з рук предмети, розплескують їжу тощо. Рухи і хода їх дедалі більш неприродні, дитина наче «пританьовує». В окремих випадках втрачають здатність самостійно пересуватися.

Гіперкінез уражає не тільки кінцівки, а й м'язи шиї, обличчя та інших частин тіла. Мимовільні гримаси являють собою ознаку розвитку захворювання. Поведінку дитини в цей початковий період захворювання батьки і вихователі майже завжди розічнюють як пустування і недисциплінованість. Нерідко дитину за це карають, залишають після уроків переписувати неохайно виконані завдання замість того, щоб вжити негайніх заходів для лікування.

Ці початкові, завуальовані ознаки захворювання спостерігаються звичайно протягом одного-двох тижнів. Потім в міру нарощання рухових порушень, слабості мускулатури стають більш явними і прищупують зрештою звернутися до лікаря. Значно погіршується і виразність мови, яка стає все більш нерозбірливою. В значній мірі це обумовлюється гіперкінезом язика і дихальних м'язів.

При нетиповій хореї можуть сапостерігатися лише окремі ознаки цього захворювання: тик, ізолювані гримаси, ледь помітне спання кінцівок.

Тривалість захворювання — від двох з половиною до чотирьох місяців. У тяжких випадках або при відсутності відповідного лікування симптоми хореї можуть спостерігатися і до 5—6, а в ряді випадків до 10—12 місяців. Одужання повільне. Поряд з поступовим зникненням гіперкінезу нормалізується і м'язовий тонус, тобто зникає характерна для хореїв кволість м'язів (особливо верхніх кінцівок). Так само поступово зникають порушення психіки (розсіяність, плаксивість тощо).

Захворювання може періодично повторюватись. Найчастіше рецидиви виникають через 1—2 роки. Як і початкове захворювання, вони зв'язані із загострінням ревматичного процесу. Кількість їх різна: від одного-двох до багатьох.

При появі перших підозрілих ознак треба звернутися до лікаря, хвороого покласти в ліжко. Рекомендується повний спокій, бо всякі подразники погіршують перебіг хвороби. Особливу увагу слід приділити харчуванню. Хвороого переводять на легку дієту з обмеженням вуглеводів і великою кількістю вітамінів (салати, соки, фрукти). Під час захворювання слід стежити за чистотою повітря в приміщенні, де перебуває дитина. Одужавши і повернувшись до школи, дитина перший час не повинна відвідувати уроки фізкультури. Дозволити це згодом може тільки лікар.

В. КУЗЬМИНА,
лікар-психоневролог.

шкідлива звичка

Є діти, що виростають без сосни, бо не було в ній потреби; і є діти, які вдень і вночі терзають батьків криком, і сосна ім не допомагає. Висновки: соска — не такий уже «надійний» засіб від крику, як дехто вважає.

Насправді пустышка — не що інше, як поступка дитини з боку батьків. Даючи немовляті сосну, мама з татом прагнуть «зберегти власні нервички, нехтуючи здоров'ям сина чи дочки.

Чому сосна шкідлива? Ссання — природжений рефлекс, яким дитина починає користуватися з перших же годин життя. Але пустышка обманює її: вся увага, всі зусилля зосереджені на смоктанні шматочка гуми. Дитина витрачає на це багато енергії, і поки настане час годування, встигає тані стомитися, що мляво ссе ма-

теринське молоко. Звична є звичка, і мала починає кричати, ледве соска випадає з ротицію. Навіть спить з пустышкою. Між тим безупинне ссання затримує розвиток зору, слуху, рухів, мови та інших здібностей, може привести до неправильного розвитку зубів і ясен.

Іноді бачимо навіть трирічну дитину з пустышкою в роті. Це — найгірша рекомендація для матері.

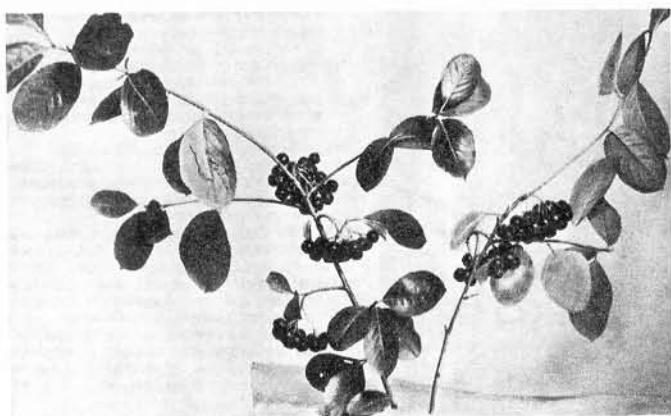
Якщо ж ви вже зробили цю помилку — привичали немовля до сосни і не можете відучити, — дотримуйтесь, принаймні, правил гігієни. Соску, що впала на підлогу, треба прокип'ятити; на цей випадок у вас має бути запасна соска, яку ви зберігаєте на блюдечку під склянкою. Це стосується і сосон, які використовуються при підгодуванні.

Невелике, в 1—2 метри деревце, що іноді нагадує кущ, навесні раніше від усіх виригається бліскучим темно-зеленим, подібним до вишневого, листям. В травні на ньому розпускаються зонтичні жовтуватих квітів, а в серпні на цих мініатюрних гронах з'являються чорні, завильшки із звичайну вишню ягоди, сонові і солодкі.

Це горобина, або аронія.

Видів її дійніка, але найцінніший з них — горобина чорноплідна, виведена радищанськими селекціонерами.

Від інших видів вона відрізняється тим, що її плоди не тільки позбавлені горікоти, а й містять цукор, багато корисних мінеральних речовин, велику кількість вітаміну Р, трохи менше вітаміну С. Високий природний вміст в плодах аронії цих двох вітамінів поставив її в ряд важливих лікувальних препаратів при гіпертонічній та інших хворобах.

Горобина розмножується насінням, відсадками (відводками), діленням куща. Плодоносить вже через 2—3 роки після посадки. Росте горобина добре на всіх видах садових ґрунтів, якщо, звичайно, за літо її підживлювати органічними (розведена у воді) гноївкою у співвідношенні 1 : 10), або мінераль-

ними добривами (так званою «плодово-ягідною сумішшю»).

Для розмноження насінням його в жовтні намочують на добу, змішують з по-мірно зволоженим піском і витримують при температурі від 0 до +5° до посіву, який провадять напровесні в борозни на глибину 0,5—1 см. Ґрунт на грядці мульчується шаром торфу в 0,5 см.

У фазі справжнього листочника рослині можна пересадити на відстані 10—15 см між однією. На постійне місце сіянці висаджують через два роки. Пам'ятайте, що горобина світло- і вологолюбна культура. Тому при затіненні, або при загущеніх посадках досить сильно розвиваються бічні гілки, але плодоношення буває зовсім низьким.

З плодів горобини готують смачне і поживне варення. На 1 кг ягір — 1—1,4 кг цукру. Ягоди залити сиропом (краще гарячим), витримати 2 години, поставити на середній вогонь і уварювати до необхідного згущення (якщо напівліпши варення капнуті на грудочку цукру і вона не розплівається — варення готове). За три хвилини до кінця варки додають 1 чайну ложку лимонної кислоти, розведені в 1 столовій ложці води. Ягоди горобини повністю не розварюються, зберігаючи свою форму.

Таке варення являється лікувальним в повному розумінні слова і вживается при гіпертонії і з профілактичною метою для підтримки нормальної еластичності стінок кровоносних судин.

І. МАРЦИНЮК.

ГРИБНИЙ СЕЗОН У РОЗПЛІ

1

Гриби дуже цінний харч. Крім білкових сполук, вуглеводів, багатьох екстрактних речовин усі вони містять вітаміни В₁ та В₂, а ті, що зберегли у жовтій колір — провітамін А і протіорахітний вітамін Д. Серед рослинних організмів гриби — виняток, бо вітамін D, як правило, міститься лише в організмах тварин. При переробці грибів цей вітамін не втрачає своєї активності.

Якщо вам пощастило зібрати багато грибів, закомірсуйте їх одним з нижче наведених способів.

ГРИБИ НАТУРАЛЬНІ

Молоді неушкоджені гриби ретельно миють і проварюють у розчині солі (на 1 л. води — 30—40 г. солі) на протязі 5—10 хвилин. Охолоджують і укладають у прошпарені півлітрові банки. Відразу ж заливають

розсолом (на 1 л. води — 30 г солі та 2 г лимонної кислоти). При консервуванні більш грибів та шампіньонів замість води використовують профільтрований відвів, у якому проварилися гриби. Температура заливні має бути не нижчою за 70°С.

Наповнені банки закатують, накладають скоби і стерилізують повністю зануривши у солону воду (на 1 л. води — 0,5 кг солі) на протязі 90 хвилин з моменту заливання розсолу.

Натуральні консервовані гриби можна смажити, готовувати з них салати і супи.

ГРИБИ ТУШКОВАНІ

Гриби перебрати, очистити, промити. Крупні порізати на частини, дрібні готовувати цілими.

Підготовлені гриби проварити у розчині солі (на 1 л. води — 20 г солі) на протязі 4—5 хвилин. Воду злити, і тушкувати гриби 40—50 хвилин на слабкому вогні. На 1 кг грибів беруть:

350 г олії, 100 г дуже подрібненої цибулі, 10 горошин перцю, 3 лаврових листки, 15 г солі.

Гриби у гарячому вигляді налаудати в опшарені банки. Стерилізують, як у попередньому випадку, продовживаючи цей процес до 2-х годин і повторюючи його через 2 дні із скороченням до 40 хв. строком стерилізації.

ГРИБИ МАРИНОВАНІ

Очищені і добре промиті гриби варять в емальованому чи алюмінійовому посуді. На 6 кг грибів беруть 1,5 л води, 250 г солі, 2—3 г лимонної кислоти, 10—15 шт. лаврового листа, трохи кориці, гвоздики і перцю. Розсол повинен весь час вкривати гриби. Піну обов'язково слід знімати. За варіння наструлюють з вогнем, додають 6% оцту (на 6 кг грибів — 640 г оцту) і обережно перемішують. Гриби гарячими розфасовують у банки і стерилізують напротязі 30—35 хвилин.

Кожен вид грибів консервують окремо.

Щоб запобігти потемнінню у розчині солі, де варять гриби, слід додати 2—3 г лимонної кислоти.

Варіння вважайте закінченим, коли гриби опустаються на дно посуду, а розсіл станове прозорим.

Закінчивши варіння, посуд зніміть з вогню і відразу ж опустіть у холодну воду, щоб гриби не розварилися.

Сноби з банок слід знімати лише після повного охолодження; якщо їх зняти раніше, це може привести до зриву кришок.

Шапки грибів набагато живініші ніжок.

Якщо ви не можете негайно готувати гриби, укладіть їх тонким шаром шапками донизу і накрійте дуже зволоженою полотнищиною. Поставте в сухе прохолодне місце. Гриби не псуватимуться 12—16 годин.

ЗАПАШНІ ПЕРЛИНИ

Навряд чи знайдеться людина, яка б не любила ніжних, запашних конвалій. Наче перлини, розсипані вони у весняному лісі, на галевинах, у байраках.

Скільки легенд пов'язано з цими рослинами, скільки казок! «Білосніжчине намисто», «домівки гномів», «колиски сонячних зайчентя», та безліч інших поетичних порівнянь дали люди цим квітам, пов'язуючи конвалії з чистотою, ніжністю, вірністю, хоханням, з найкрасивішими почуттями людини.

СИЛЯЧКІ ЛІКІ

Кулінарія і ліки? Не дивуйтеся, тут нема помилки. Адже мало не кожний з продуктів нашого щоденного харчування має певні лікувальні особливості. В першу чергу це стосується овочів. І сьогодні — мова про моркву. Найважливішою частиною хімічного складу моркви є сахароза і глукоза. Більш за все їх міститься у верхньому шарі. Морква — джерело багатьох вітамінів та ферментів. Щодо вмісту мінеральних речовин вона займає одне з перших місць серед овочів. У ній багато натрію, калію, кальцію, магнію, марганцю, заліза, міді, фосфора, сіри, хлору.

Дітям і дорослим, твердять лікарі, варто щодня випівати хоч би по одній силянці морквяного сочку. Це підвищує опірність організму, покращує апетит, зміцнює здоров'я.

Морква використовується як дієтичний продукт в харчуванні хворих на серцево-судинні ускладнення. Її сік має сучасні властивості. Він дає хороші лікувальні результати при хворобах печінки та жовчного міхура. При захворюваннях нирок ним можна лікуватися, але треба слідувати за водним балансом організму.

Морква особливо корисна дітям. Сік моркви починають давати немовлятам уже з 2-х місяців. Вона незамінна при шлунково-кишкових розладах та диспепсії. Морк-

ваний сік регулює роботу кишечника.

Щоденне вживання 300—500 г морквяного сочку на протязі тривалого часу приводить до швидкого відновлення сил людини, що перенесла тяжку хворобу.

СТРАВИ З МОРКВІ

САЛАТ. 3—4 моркви подрібнити на терці. Стручок перцю, кілька помідорів та невеликий пучок петрушки ретельно посіти і додати до моркви. Зробити суміш з 2 столових ложок оцту, таючої ж кількості олії та 3—4 столових ложок води, підсолити і залити овочі. Салат можна притрушити тертою бринзою.

ПЮРЕ. ½ кілограма моркви нарізати крукальцями і варити у невеликій кількості води з молоком і вершковим маслом (по одній столовій ложці). Готову моркву проперті, підсолити, додати чайну ложку цукру.

Розігріти столову ложку вершкового масла, додати 2 столові ложки борошна, підсмажити і розвести водою, у якій варилася морква. Одержану кашу злити, змішати з морквою і варити 2—3 хвилини. Подавати як гарнір до відбивних, котлет, битків, прикрасивши подрібненою зеленню петрушки.

Конвалії не тільки красиві, а й корисні. Квіти і листя широко застосовуються в медицині. З них виготовляють ліки від багатьох хвороб серця, за що вони в народі звуться милосердними, або сердечними квітами.

Конвалії використовують і в парфумерії для виготовлення одеколону та мила.

Цвіте конвалія в травні та на початку червня. Але її білими перлинами можна милуватися і взимку, наприкінці січня або в лютому, якщо примусити конвалію прокинутися від зимового сну раніше строку.

Зробити це радимо так.

Заздалегідь, з ранньої осені, йдіть у ліс і шукайте там між кущами і деревами широке, трохи пожовте листя конвалії. Обережно викопайте кореневище, щоб якомога менше ушкоджувати коріння.

Викопані рослини треба розсортувати, відібрати кореневища з двома трилітніми паростками, а молоденькі знову посадити в ґрунт. На відібраних кореневищах відділяють центральні квіткові бруньки від бокових вегетативних (тих, що дадуть тільки листя). Їх легко відрізнити. Листя, вегетативні — тонкі та загострені, а квіткові — товсті та тупі. З кореневищ вирізають частини з квітковими бруньками та добре розвинутою кореневою системою і сортують за розміром. Зв'язані по сортах бруньки зберігають, як картоплю, в підвальні чи погребі при температурі не вище 2—3 градусів, час від часу злегка зволожуючи.

За місяць до нового року заготовлені кореневища ставлять «на пристановну», тобто починають розбуджувати їх від зимового сну. Для цього їх на протязі 5—6 годин проморожують при температурі мінус 6—7 градусів або 15—20 годин при температурі мінус 3—4 градуси. Потім коріння трохи підрізають і висаджують в ящики або мисочки так, щоб верхівки були на 1—1,5 см вище краю. Садити треба у вологий моз або в заготовлену суміш: дві третини тирси і третину торфяної кришки або торфу. Бруньки, що стирчать над поверхнею ящика, треба теж щільно присипати сумішшю. Після посадки ящики ставлять в темне місце при температурі 25—30 градусів тепла. Для підтримання вологи накривають мокрою ганчіркою. В темноті конвалії повинні бути 12—15 днів, доки відростут на 10—15 см. Тільки після цього можна давати їм світло. Температуру слід знизити до 18—20 градусів, а потім, коли розцвітуть перші квіточки, її можна знизити ще, щоб подовжити строк цвітіння.

Конвалії, що дали стрілку до 10 см заввишки, але ще не розцвіли, можна обережно пересадити разом з мохом у керамічні вазочки і прикрасити ними туалетний столик, сервант, газетавозочки або подарувати. Взимку такий подарунок буде особливим приємнім.

СВІТЛАНА ПРИХОДЬКО,
кандидат біологічних наук.

СОЛОДКЕ. ¾ кг моркви подрібнити на терці, додати 1 склянку води, 2 столові ложки вершкового масла і тушкувати у духовці до підготовленості. Потім додати 1 склянку рису, ½ склянки горіхів, ½ порошку кориці, 2—3 настертих яблука і 3 склянки молока, підсоложеного половиною склянки цукру. Випікати до готовності. Готовий десерт притрушити цукровою пудрою та подрібненими горіхами.

ШУЛИКИ З МАКОМ

Мені вже 75 років. Але й досі з задоволенням пригадую, як в дитинстві, у мамі, їла шулики з маком. Звичайно, тоді рецептів їх виготовлення я не цікавилася. А от зараз і самій би хотілося почастувати ними онуків. То чи не розкажете, як їх робити?

А. ЧУДНЕЦОВА.

Луганська область.

Шулики з маком — давня українська страва, про яку на вітві прислів'я складене: «кіз воді та муки пече баба шулики».

Отже, шулики. Спечіть звичайні прісні коржі (борошно, вода, сіль, сода з оцтом). Мають вони бути рум'яними і хрусткими.

А тепер візьміть склянку маку, залійте його ожиропом і через годину відцідіть. Дерев'яною качалкою у неполив'яній макіті мак розтирають до появи «молочка». Зваріть сироп (цикру — на смак), якщо любите, додайте в нього трохи меду, розмішайте і вливіть у розтертий мак.

Подавочи до столу, шулики кришать і поливають маковою приправою.

Читач
просить
пораду

КВІТИ В КІМНАТІ

— ЧИ НЕ ШІДЛІВІ ВОНИ? — ЦІКАВИТЬСЯ Т. ЖИХАРЕВА З ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКА.

Давно відомо, що вдень рослини поглинають вуглекислий газ і виділяють кисень, а вночі — навпаки. Чи шкодить це здоров'ю людей? Ні. Спеціальними дослідженнями доведено, що за одну ніч кімнатні рослини виділяють даже мізерну кількість вуглекислого газу. Щоб його утворилося стільки, скільки виділяється при диханні людини, треба зібрати в кімнаті... 600 рослин.

Випаровуючи вологу з поверхні листів, рослини пом'якшують повітря. Це особливо корисно у квартирах з центральним опаленням. Листя, немов живий пилосос збирає пил. Майже всі квіти виділяють смертельні для мікрофілів фітонціди. А крім того, зелений колір рослин сприяливо впливає на нервову систему і зір.

Звичайно, є рослини, що можуть бути небезпечними. Під час цвітіння лілеї, левкої, нарцисів виділяється багато пахучих ефірних масел, що можуть викликати неприємні відчуття і навіть запаморочення, особливо при серцево-судинних захворюваннях. Примула викинає у деяких людей свербіння шкіри. Сін олеандра містить отруту. Після додгляду за цією квіткою слід мити руки. Якщо в сім'ї є діти, то олеандр взагалі не варто тримати в домі.

ПРОДУКТИ В ХОЛОДИЛЬНИКУ

«СКІЛЬКИ ЧАСУ ЗВЕРГАТИСЯ ВОНИ?» — ЗАПИТАЄ КІЯНКА М. БАСЮК.

Сире м'ясо можна тримати у холодильнику до 5 днів, смажене — на день більше. М'ясний фарш втратить свіжість вже через добу. Сира риба, молоко, сметана зберігаються протягом 3 днів. Масло і маргарин — 7. Відірти консерви, перекладені у скляні посуд, — як м'ясни, так і овочеві — вживайте протягом 3 днів.

М'ясо, загорнуте у провощеній папір, можна зберігати на від протягом двох тижнів, якщо покласти його невеликими порціями у випаровач. Яйця для тривалого користування також слід загорнути у водонепропонний папір і покласти у закритий посуд.

У холодильній камері може з'явитися неприємний специфічний запах. Щоб позбутися його, слід ретельно протерти внутрішні стінки, випаровач, полиці, панель, дверці та посуд м'якою полотнищою, змоченою у теплій воді. Випаровач перед цим промити содовим розчином. Потім на середину полицю покласти розрізану навпіл буханку свіжого житнього хліба і залишити її у камері на 10—16 годин.

Якщо після цього запах не зникне, треба встановити, яка саме деталь виділяє його і замінити її.

ЯК ВАЖИТИ БЕЗ ВАГІВ

— ЦІКАВИТЬСЯ ЧИТАЧКА Н. СУПРУНЕНКО З ХАРКОВА.

Це зовсім не складно. Слід лише запам'ятати:

У ТОНКІЙ СКЛЯНЦІ: 145 г. борошна; 220 г рису; 200 г цукру-рипіску; 250 г рідини; 325 г солі.

У СТОЛОВІЙ ЛОЖЦІ: 22 г борошна; 30 г крупи, рису, солі, жиру; 25 г цукру-рипіску; 15 г оцту або води; 8 г олії.

У ЧАЙНИЙ ЛОЖЦІ: 10 г цукру або солі; 5 г оцту або води; 3 г олії.

Поради телеглядачу.

КІНЕСКОП СЛУЖИТИМЕ ДОВШЕ

Поні що кінескоп — досить дорогий елемент телевізора і тому подовження строку користування ним — питання досить актуальні.

Цій проблемі приділяють велику увагу науково-дослідні інститути і заводи, що їх випускають. Але строк користування пристроям діяною мірою залежить і від самого телеглядача. Справа в тому, що коливання напруги електромережі не байдужі кінескопові. Причому поинтаження напруги живлення телевізора йому не шкодить і навіть навпаки, сприяє тривалішому користуванню. Але експлуатація кінескопа при вищій напрузі призводить до його швидкого розладу. Так, при підвищенні напру-

ги накалу тільки на 0,5 вольта понад норму строк служби кінескопа скорочується приблизно на 40 процентів.

Тому телеглядачеві додатково застосовувати перевірний режим живлення кінескопа, який можна забезпечити з допомогою автотрансформатора з повільним регулюванням напруги.

Перші 1500 годин (приблизно рік) експлуатації телевізора рекомендується живити кінескоп напругою в 5,7—5,8 вольта, що відповідає 200 вольтам напруги, яка подається на приймач від автотрансформатора. Якщо екран втрачає яскравість світлення, напругу живлення кінескопа можна поступово збільшувати.

РАДЯНСЬКА ЖІНКА

ДОПОМОГЛА

«Не подумайте, що в центрі нашого села знаходиться якийсь культурний заклад чи парк — там качина ферма. Вже не один рік Ставищанська інкубаторна станція розводить посеред села качок. Стінні води з території ферми потрапляють прямо в ставок, до якого раніше йшли охоче відпочивати. Зараз в ставку не скучається, — писали жителі села Розкішна Ставищанського району Київської області. — Зверталися ми в сільраду, райвиконком, обласнепідстанцію — відповідають, що ферма збудована без дозволу санепідстанції і має бути перенесена, однак з року на рік залишається на тому ж місці. Звісно, що несе звідти смородом, рояться мухи, а поряд жилі будинки».

Цей лист редакція надіслала до Головного санітарно-про-тиепідемічного управління Міністерства охорони здоров'я УРСР. Головний лікар т. Дучинський повідомив, що качину ферму переведено в інше місце.

* * *

«У нас на фабриці ввели п'ятиденку, але вихідних ми не маємо, — скаржилися робітниці Малинської швейної фабрики Житомирської області. — Працюємо не лише в надурочні години, а й в суботу та неділю. А в нас же сім'ї, діти. Дехто навчается. Та й відпочити не гріх».

Чому ж не впорядкований робочий день на швейній фабриці? — зацікавилася редакція і звернулася до Житомирського обласного комітету профспілки працівників текстильної та легкої промисловості з просьбою перевірити цей сигнал. Виявилось, що на фабриці панувала штурмівщина і за вказівкою директора т. Дросенка робітниць примушували працювати у вихідні дні. На жаль, профспілкова організація фабрики не втрутилася в цю справу, хоч жінки й зверталися туди.

Адміністрації фабрики вказано на недопустимість порушення трудового законодавства.

* * *

«Відводимо ми своїх дітей до дитячого закладу, залишаємо на цілий день і дуже хвилює нас те, що малята знаходяться в ненадійних руках, — писали колгоспниці артілі «Перемога» Полтавської області. — Завідуюча ясел-садка не має спеціальної освіти і виховання дітей пущено на самоплив. Вихователі на них покрикують, залякують».

Перевіркою цього листа на просьбу редакції займався Полтавський обласний відділ народної освіти. Як нам повідомили, завідуюча Л. Балко була призначена на роботу без погодження з районним відділом народної освіти і не відповідала посаді. Працівники яSEL-садка допускали антипедагогічні методи у вихованні дітей Л. Балко з посади завідуючої звільнена. Роботу дитячого закладу налагоджено.

* * *

«В наших будинках не було гарячої води. Працівники будинкуоправління обіцяли, що на зиму буде. Та не діждалися гарячої, не стало і холодної. Доводиться відрами носити воду на четвертий та п'ятий поверх», — писали до редакції мешканці вулиці Леніна з Червонограда Львівської області і просили їм зарадити.

Заступник голови виконкому Львівської обласної Ради депутатів трудящих т. Петрушенко повідомляє, що цю скаргу перевірила постійна комісія по комунальному господарству та благоустрою Червоноградського міськвиконкому. Перебої в постачанні водою сталися через несправність артезіанського колодязя. Зараз його відремонтовано, і вода безперебійно поступає жильцям. Після закінчення трестом «Червоноградвугілля» будівництва нової системи очисних споруд буде постачатися і гаряча вода.

Поні що кінескоп — досить дорогий елемент телевізора і тому подовження строку користування ним — питання досить актуальні. Цій проблемі приділяють велику увагу науково-дослідні інститути і заводи, що їх випускають. Але строк користування пристроям діяною мірою залежить і від самого телеглядача. Справа в тому, що коливання напруги електромережі не байдужі кінескопові. Причому поинтаження напруги живлення телевізора йому не шкодить і навіть навпаки, сприяє тривалішому користуванню. Але експлуатація кінескопа при вищій напрузі призводить до його швидкого розладу. Так, при підвищенні напру-

ШАНОВНІ ПОДРУГИ!

НЕ ЗАБУДЬТЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ ЖУРНАЛ „РАДЯНСЬКА ЖІНКА“

НА 1969 РІК

Журнал виходить раз на місяць

ПЕРЕДПЛАТНА ЦІНА:

НА 12 МІСЯЦІВ	— 1 КРБ. 80 КОП.
НА 9 МІСЯЦІВ	— 1 КРБ. 35 КОП.
НА 6 МІСЯЦІВ	— 90 КОП.
НА 3 МІСЯЦІ	— 45 КОП.

ЦІНА ОКРЕМОГО НОМЕРА — 15 КОП.

НА НАШІЙ ОБКЛАДИНЦІ

У важкі післявоєнні роки на Мушкетівці, окопці шахтарського Донецька, росла дівчинка, яка рано залишилась сиротою. Війна забрала у неї батька. Робітник Донецького металургійного заводу Іван Зайцев пішов на фронт і поклав свою голову за те, щоб вільною і незалежною була Батьківщина, щоб щасливими росли діти.

Нелегко було матері, також робітниці, виховувати свою одиначку, але Люда вчилася добре, захоплювалась літературою, мріяла про інститут кінематографії.

Та навчання у вищій школі довелося відкласти. Раптово захворіла мати, і Людмила пішла працювати. Понад десять років тому радіослухачі Донецька вперше почули молодий, свіжий голос нового диктора:

— Вчила мене тоді Надія Михайлівна Мовчанова, — згадує Людмила Іванівна, — я буду тій вдячна усе життя за добре поради і теплоту.

Через рік дончани уже не тільки чули голос, але й бачили на екрані телевізора славну Людмилу обличчя, її проникливи очі.

З кожним роком зростала дикторська майстерність Людмили. Вона заочно закінчила філологічний факультет педагогічного інституту. Почала виступати перед глядачами не тільки як диктор, а й як виконавець, читець віршів улюблених поетів. Потім настяв час, коли Людмила стала ходити на роботу разом з своїм чоловіком, головним телеоператором Веніаміном Царевичем. Згодом народився Сергійко. Тепер він уже в дитячому садку і пишається перед дітлахами своєю мамою — адже не кожну маму можна щодня бачити на екрані телевізора.

Найбільше любить Людмила Іванівна

вести літературно-художні передачі, розповідати про героїку революційних років і наш сьогоднішній день. Про міста і села рідного шахтарського краю та його геройчних людей.

— Робота, — каже Людмила Царевич, — дає мені можливість спілкуватися з багатьма цікавими людьми. І мільйонам повідомляти про все на світі.

ЗМІСТ

О. Піскорський — Вона з сім'ї Ульянovich	2
I. Косенко — Вівці мої, вівці	4
Катерина Пильо, Володимир Шалайський — Нескорена галичанка	4
Плем'я крилатих	6
Микола Білкун — Бабин борщик	8
Марія Пономаренко — Старша сестра	11
Наталія Черченко — «Всі ми — корабелі»	13
Е. Паміров — Сильніше смерті	14
Ірина Чорна — Від землі, від сонця	16
Для дітей	18
Лідія Товстоліс — Першокласники	19
Анатолій Пащенко — Цвіте терен	20
Юрій Прокопенко — Ворожка	22
Клуб «Ластівка»	24
Куточок здоров'я	28

З цим номером передплатникам надсилається безплатний додаток: викроїки платтів для наречених, паперові ляльки-саморобки, нові моделі з в'язання, статті з французьких журналів мод.

моу

ДЕМІСЕЗОННЕ ПАЛЬТО

Особливість сучасної моди полягає в тому, що ніякі нові пропозиції не відкидають і не перекреслюють цікавих рішень в одязі, знайдених раніше.

Цього не слід забувати, вибираючи фасон для нового пальто. Сьогоднішній напрям, залишаючи в силі знайомий нам прямий і напівприталений силует, пропонує і дещо оригінальне.

Всі нові пальта [а саме їх, розроблених художниками Київського будинку моделей ви бачите на третій сторінці обкладинки] обов'язково трохи прилеглого силуєту. Навіть широкі пальти з вільною спинкою, що мають ліричне забарвлення і рекомендуються дівчатам, шиються з приталеним передом.

Як нову пропозицію можна розглядати і пальто типу шинелі, яке за довжиною сягає маже середини літаки. Щоправда, така форма потребує особливо ретельного добору доповнень — маленького капелюшка у формі кепі або берету, чобітків на низьких підборах тощо.

Сарафанний або трапеційний силует пальта набуває в цьому сезоні різних варіацій, але загальним для них є розширення від нижньої частини пройми.

Кілька слів про тканини. Коли їх розширилось, і сучасним виглядатиме пальто з тканини як із згладженою поверхнею, так і з рельєфною. Отже, можете шити собі вбрання з драпу і сукна, ратину і твиду, діагоналі, рогожки та габардину, використовуючи тканини з дрібним малюнком, у смужку, строкаті, в «ялинку». Щодо коліору: темний оранжевий, гориччини, гороховий, пісочний, рожевий, волошковий, червоний, кораловий, фіолетовий, смарагдово-зелений, темний синій... Ось який широкий вибір тонів і типів пальто ви маєте!

Адреса редакції: Київ-47,
Брест-Литовський проспект, 94

Телефони:
головного редактора — 41-86-10,
заст. головного редактора — 41-86-22,
відповідального секретаря — 41-86-11,
відділів: 41-86-14, 41-86-16, 41-86-17.

«СОВЕТСКАЯ ЖЕНЩИНА» —
на украинском языке

Головний редактор
Н. А. ПРИХОДЬКО.

Редакційна колегія: І. ВІЛЬДЕ,
М. В. ГНАТЕНКО, Т. М. ГОЛЕМБІЄВСЬКА,
В. І. ЗБОРОВСЬКА, О. С. КОШЕЛЬ,
М. І. ЛУГОВИКІВНА, О. О.
НАЛИВАЙКО, Н. К. ЧЕРЧЕНКО (за-
ступник головного редактора), Г. С.
ШИЛО, Л. О. ШУШУРІНА

Художнє оформлення О. Конопляної.
Технічний редактор І. Дранов
Коректор Г. Гіреню.

ВФ 14046. Зам. 03618. Здано до набору
19/VII-1968 р. Підписано до друку 19/VIII-
1968 р. 2 папер арк. 4 друк. арк.+2 друк.
арк. додатків. Формат паперу 60×90^{1/2}.
Тираж 1.231 600.

Видавництво і комбінат друку «Радянська Україна», Київ 47, Брест-Литовський проспект, 94.

Не ламайте голову над тим, що подарувати жінці. Новий посуд — завжди радість для господарки. Українські майстри давно усвавили себе цікавими розписами сервізів, блюд, ваз. Красивий сучасний посуд виготовляють баранівські та львівські умільці. Підглазурні розписи кобальтом і солями металів, а тим паче золотом надають йому яскравості і привабливості. Будь-який святковий стіл прикрасить і волокитинський фарфор, який виготовляють у Сумській області.

Подаруйте жінкам ще й цю радість.

УКРОПТГОСПТОРГ.

